

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

20-26 martie 1996
(Anul XXIX)

11

TROMPETA DIN DEYÁ

Mario
Vargas Llosa
despre Julio
Cortázar

(pag. 14-15)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Poezie la Târnăveni

EDITORIALUL meu de azi se putea chema la fel de bine *descen- tralizare culturală*, fiindcă el nu pretinde să fie o analiză a poeziei unor autori din Târnăveni (voi reveni cu o astfel de analiză mai târziu), ci o constatare a faptului că, dacă există bunăvoință, în provincie se tipăresc cărți și se naște un fenomen cultural interesant. Nu mă număr printre aceia care cred că talentele artistice sînt monopolul Capitalei ori al marilor orașe. Dar nu ajunge să existe oameni talentați în toate locurile. Cineva trebuie să-i ajute să publice. În caz contrar, ei iau calea Bucureștiului ori a Clujului, unde posibilitățile editoriale sînt mult mai mari. Înainte de război au existat mici focare de cultură în numeroase orașele, mai cu seamă din Ardeal, case de editură, reviste, cercuri de poeți și de artiști. Chiar dacă omologarea trebuie să fie națională, nu e firesc ca niște tineri (cum sînt aproape toți de la Târnăveni) să nu-și poată măcar începe (și uneori și continua) cariera literară în orașul în care s-au născut sau trăiesc.

Târnăveni are în jur de 30.000 de locuitori. Și iată, s-au găsit acolo cîteva bune cărți de poezie (fără ceea ce se cheamă, cu o expresie nu tocmai potrivită, aer provincial), cele mai multe la Editura Tipomur din Tg. Mureș, dar și la Alpha sau la Casa de Editură "Mureș" din același oraș - de nu vor fi fiind numele, schimbate din 1990 încoace, ale aceleiași edituri - sau la Eventus din Blaj. Pe una din aceste cărți stă scris că a apărut cu sprijinul primarului din Târnăveni, dl. Octavian Popa, iar pe altele putem citi mulțumiri adresate Geccat S.A., Carbid Fox S.A., Bicapa S.A., Cars S.A., Prodimpex - Matei S.R.L., Ario S.R.L., General Construct S.R.L., Antena Serv S.R.L., toate, societăți comerciale cu capital privat din localitate. Economia de piață nu ucide poezia! Mai mult, confrunțați ei înșiși cu destule dificultăți financiare, patronii sau administratorii acestor societăți dau bani fără a primi nimic în schimb pentru moment. Desigur, istoria va consemna că recludirea culturală a orașului de pe Târnava Mică, parte a recludirii generale, a început prin gestul lor. Nu e puțin lucru! De aceea am și consemnat aceste lucruri: articolul meu va fi un document în plus pentru viitor.

Document din care nu pot lipsi poezii. Numele celor care mi-au încredințat, într-o seară de martie, cărțile lor sînt: Răzvan Ducan (cu volumele *Viețuirea-n clepsidră*, Alpha, 1990, *3,14 Ramida lui Ducan Kamon*, Eventus, 1994 și *Târnava mea de lapte dulce*, Tipomur, 1995), Aurel Hancu (*Povara de albastru*, Tipomur, 1993), Dumitru D. Silitră (*Teritorii licitate de cuci*, Litera, 1992, și *Recurs la clipă*, Casa de editură "Mureș", 1994) și Victor Verzan (*Dincolo de cercul humii*, Tipomur, 1995).

Despre cel din urmă poet, trebuie să spun cu părere de rău că este autorul unei culegeri postume, apărută la trei ani după moartea sa prematură (la nici 42 de ani). Îi voi cita doar lui, deocamdată, o frumoasă poezie de sugestie blagiană (ca și altele din carte) intitulată *Pretutindenii*: "Creneluri triumfale, spune gîndul, nu pleca, / în sărbătoarea morții-au înflorit speranțele în muguri, cereștile, sărbătoreștile. / Ascultă cum numai tu știai s-ascuți / înmiresmat de pacea din poveste, / apleacă-te cu grijă-apoi - urechea la pămînt ascultă... / ploile, cînd vor veni, să le curmi din vraja lor dintîi. // Muntele albastru, magic, tronează în efigie, sub pleoape."

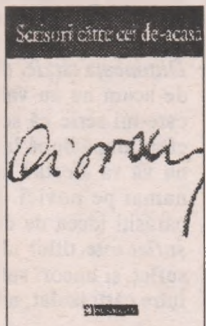

Ultimul Geo Bogza

(pag. 4)

Un Gioran necunoscut

(pag. 10)

Scene din viața unui critic literar

(pag. 3)

Note despre Europa și europenism

(pag. 8-9)

Ce se întîmplă cu TAMERLAN CEL MARE ?

(pag. 11)

MONȘTRII DIAFANI

(pag. 2)

CONTRAFORTde *Mircea Mihăieș*

Monștrii diafani

FALSA naivitate pe care, de la o vreme, o afișează potențaii iliescieni n-ar trebui să înșele pe nimeni. Pentru simplul motiv că oamenii la care ne referim nu sînt deloc naivi. Indignarea care l-a cuprins, în ceasul al doisprezecelea, în fața ticăloșiei aliaților (PRM, PSM, și, iată, chiar PUNR) nu e, totuși, indignarea omului luat prin surprindere. Pentru simplul motiv că modalitatea în care și-a racolat PDSR-ul susținătorii n-a avut nimic inocent în ea. Și Verdet, și Funar, și Vadim au fost asociați la guvernare în virtutea faptului că prezentau semnele irefutabile ale totalei lipse de caracter. Nu mai vorbim de competență, pentru că aceasta n-a intrat nicicînd în vizorul șlehtei care s-a înstăpînit peste țară.

Astăzi, d-nii Gherman, Năstase și alți Chebelei fac gura pungă și își lungesc a indignare fețele ca în tablourile lui El Greco: ei, bieții și purii, habar n-au avut că aliații lor sînt, în fond, niște creaturi total ticăloșite. Ei, în neprihănirea lor, nu și-ar fi putut imagina în veci că duplicitarismul celor pe care i-au așezat, cu furculița și cuțitul în mînă, acolo unde șunca era mai gustoasă, va merge pînă la a-l lăsa, în prag de alegeri, cu buzele umflate. Din două, una: ori domnii cu pricina habar nu au pe ce lume se află (ceea ce nu-mi vine a crede), ori joacă, acum, ultima secvență, marele renghi din opera de trei parale pe care ne-o oferă de șase ani.

Din nefericire, atunci cînd intri în cocină, riști să te mănînce porcii. Crezîndu-se mai deștepti decît Mafalda și mai virili decît satirii antichității, mai-marii pedeseriști au scăpat din vedere că micii monștri pe care i-au scos de la naftalină în 1990 sînt, de fapt, niște monștri gonflabili. Un Funar, luat în sine, lăsat în mediul său natural e un biet circaș de cartier, o gură spartă cum se găsesc atîtea pe la bodegile de mahala: un refutar care nu depășește nivelul garagaței și anvergura piciorului broaștei. Așezat gomos la prezidiu, încins cu tricolorul peste pieptul de aramă coclită, înscăunat mai mare peste o șleahță de damblagiți într-ale patriotismului de paradă, el devine, pentru Ion Iliescu, un partener viabil. Nu Corneliu Coposu, nu liberalii, nu forțele democratice sînt demne să intre la guvernare, ci echipa de psihopați scrîntiți întru tulnicile bietului Avram Iancu.

Eternul Verdet, așa analfabet cum îl vedem, cu studii "de specialitate" făcute în patria lui Lenin, cu "performanțele" prim-ministeriale cunoscute, e mai demn, în viziunea aceluiași domn de la Cotroceni, să guverneze decît mării intelectuali din odioasa opoziție, decît mințile luminate ale țării. Asta pentru că tovarășul Verdet a învățat la ruși una să spună și alta să facă. El minte de îngheață apele fără să clipească. El se înfruptă cu ambele mîini și cu fălcile care au luat, pe nesimțite, conturul URSS, dar, precum Griveiul din poezie, se jură că e curat ca lacrima.

Dacă mai arunci o privire și spre Vadim, mai că-ți vine să juri că toți acești super-grei au inventat o nouă formă de guvernare: guvernarea prin fentare. Ei nici n-au guvernat, la drept vorbind, ci au clefăit din greu bunătățile din tava pe care văcăruii le-au așezat-o generos sub gușă. Altfel spus, ei au guvernat de sub masă. Maeștri ai jocului de culise, s-au lepădat senin, după ce au obținut sedii somptuoase pentru scheleticele lor partide, după ce și-au pus oameni discreți în poziții-cheie și după ce s-au blindat cu dosare și informații privîndu-i pe protectorii lor de orice responsabilitate.

Arși rău de tot, în decembrie 1989, și Păunescu și Vadim au fost destul de prevăzători să folosească, de la începutul idilei, două feluri de ocale: ocaua mică și ocaua foarte mică. În imediat, ei făceau jocurile iresponsabile ale puterii, sprijinind cu cinism catastrofele sale decizii. În perspectiva viitorului, urlau din toți bojocii, seara, în fițuicile proprii, împotriva măsurilor la care pusese umărul, pînă în pragul herniei, dimineața. Cum la noi nu subtilitatea opiniei publice e calitatea de căpății națională, e foarte plauzibil ca infama tactică să le aducă, la alegeri, oarecare avantaje.

În aceste condiții, orice întorsătură a lucrurilor e posibilă. Deși speriat de moarte de ceea ce, își închipuie el, îi pregătește Opoziția, nu e cu totul exclus ca dl. Iliescu să se vadă pus la zid tocmai de șerpii pe care, cu atîta iresponsabilitate, i-a încălzit la sîn. Nu-l vād prea bine pe prezident în clipa în care Vadim își va asmuți haita flămînzită de foști securiști și ofițeri trași pe linie moartă împotriva celui pe care lingăul de ieri deja îl numește pe față trădător, kaghebișt și *criminal*. E clar că nici Păunescu, nici Vadim și nici Verdet nu vor mai repeta greșelile trecutului. Între altele și pentru că, între timp, au avut dascăli eminenti. Lecția de limbă moartă de la Tîrgoviște a intrat, de-acum, în repertoriul aparentilor perdanți ceaușiști. Dacă Ion Iliescu și echipa lui l-au suprimat pe "Cîrmaci" pentru a mușamaliza lucruri diafane prin comparație cu ceea ce s-a petrecut în România în ultimii șase ani, ne putem da seama de ce ar fi în stare comuniștii îmburgheziți pentru a-și acoperi nelegiuirile acumulate între timp!

Cel mai păgubos lucru ar fi să începem, acum, să-i plîngem de milă lui Ion Iliescu. În realitate, situația irespirabilă din viața politică românească e în întregime opera lui. Capodopera de cinism a vieții sale. Chiar dacă păpușarul infailibil care se credea a ajuns să fie devorat de păpuși, nu mila, ci sila e sentimentul degajat de malversuniile sale neîntreprupte. În fond, nimeni nu se poate susține propriului destin. Poate că în calculele sale dl. Iliescu își închipuie că, în cel mai rău caz, va muri cu Vadim și Păunescu de gît. Realitatea ne spune că genul de reptile cu care s-a înconjurat "emanatul" nu-și pot frînge gîtul niciodată. Pentru că ei nu sînt decît o grotescă succesiune de gîturi fără capete.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

V-AM CITIT și recitat cu interes și uimire versurile, atrasă fiind de partea lor minunată, de disponibilitățile dv. intelectuale de om sensibil și cultivat, de viziunile uneori dure, insuportabile, uimită fiind însă de unele pasaje intenționate puerile, teribiliste. Și acea silabă în plus care apare prin practicarea unei incorecte despărțiri în silabe, și care se regăsește la poeții ardeleni, ei rostind în triftong acolo unde se cere hiatus. Și la dv. apar *gra-vi-ta-ția* și *u-ri-a-șe-le* în loc de *gra-vi-ta-ți-a* și *u-ri-a-șe-le*, sau *gra-țioa-se* în loc de *gra-ți-oa-se*. Excelență mi se pare ultima treime din *Intimitate*, ultima treime, de asemenea, din *Agonie*, în întregime *Măcel*, al treilea din cele trei poeme ce compun tripticul *Străinătate*. Versuri frumoase, distihuri sau singure, sunt și în *Magie*, *Despărțire cu căine*. (Lungu Mircea, București). ✓ Între *Stelar*, micul text în proză, pagină de jurnal adolescentin sufocat de arborescența trăirilor din vis și *Stelar*, poemul concentrat, eficace, îl prefer pe cel de-al doilea, pe care însă nu l-aș fi remarcat dacă nu aveam termen de comparație în celălalt. În fond, ambele sunt exerciții utile care în timp pot conduce un autor fără experiență la concluzii corecte despre sine. (Elina Mihăescu, Craiova) ✓ Infatuare, lipsă de bună creștere, ignoranță și pretenții ca la dv., la nimeni! Nu mai am putere, după lectură, nici să mă revolt și nici să mă amuz, doamne ferește, pentru că atît versurile cacofonice cât și scrisoarea sunt cu totul jalnice. Iată, în continuare, două monstruoase mostre care mă lasă, pe mine, fără grai, iar pe dv. în păcat, împăcat: *De cînd fu creată lumea/ Se credea că-s gata toate/ Dar n-a fost o zi se pare/ Și de artă, s-avem parte// Așa că Domnul se gândit-a/Eu v-o spun deși n-o-ți crede/ Ca să facă câte unul/ Ce în cărți va ști a vede... (Întrebare)*. Iată acum în formulare originală pretențiile autorului nostru: "De s-ar putea ca răspunsul să fie negativ pentru mine ține-ți cont că nu voi putea da o replică și luați totul ca pe o caracteristică de stil. Nu ve-ți fii singurii la care apelez deoarece am încredere totală în mine și-n ceea ce fac. Ca o paranteză în continuare gândesc că e normal să accept unele rectificări ce ar putea fi impuse din partea dumneavoastră dar nu ca stil și conținut." Unde ești, tu, Caragiale, doamne! (Marius Peșu, Plopeni-Prahova) ✓ Mulțumindu-vă și în numele colegilor mei pentru aprecieri și pentru comentariile la obiect, vă pot spune cu toată sinceritatea că nu v-aș face nici un serviciu publicîndu-vă cu versuri, lucru la care visați. Faptul că scrieți de cinci ani, acum avînd 19, nu mă convinge că m-ar fi convins măcar un vers al dv. reușit. Mi-ați mai scris, și v-am răspuns, dar gestul nu se va repeta atîta timp cît nu vă veți da singură seama de trista realitate. De ortografie, ce să mai vorbim! *Tu, zâna mea terestră, vino! Înălță-te spre al meu cer/ Durerea mea pe loc alino/ Alungă vîntul cel stingher. (Renia, Sibiu)* ✓ Fiți liniștit, pînă una alta sunt corecte ambele variante. Și versuri, scrieți cum puteți, cum vă lasă inima. V-aș propune însă un mic exercițiu util. Citiți, imediat după *Sunt trist*, *La steaua de Eminescu*, și, după al dv. *Noiembrie*, sonetul eminescian *Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată*. Pascal spunea, citez din memorie, *Cînd mă analizez, mă îngrozesc. Cînd mă compar, mă liniștesc*. Dacă veți face un efort, de luciditate, acest adevăr vi s-ar potrivi, iar dacă nu, Nu! (Filip Iulian Constantin, București) ✓ Sperînd la rîndu-mi că timpul vă va ajuta să descoperiți dacă este ceva frumos în dv., apreciez și recunosc sentimentul sfîșietor, concluziv, cînsit, frătesc, cu care v-ați mărturisit: *Stau în fața foii de hîrtie ca un străin. (Iulian Ioniță, Brașov)* ✓ Sigur că îmi amintesc de faptele mele bune, dar mai intens de cele rele, și cu durere de cele bune pe care nu le-am îndrăznit. Elanul meu n-a stricat nimănui, sper. Vă felicit pentru volum. Regăsesc atîta grație și atît omenesc în versurile dv. Și atîta dureroasă bunătate în mărturisirea de fiecare zi, care aburește ochii și ocrotește sufletul, poezia. Nu este timp, nici răbdare, nici bunătate pentru cîtă simțire se năruie spre cer dinspre cei care scriu în cumînțenie către ființa supremă. Nu poți iubi decît ceea ce știi, și lumea mai mult uită decît ține minte, mai mult se pierde decît se adună. *Marineasa* n-a greșit publicîndu-vă *Dimineața tîrzie*. (Constantin Buiciuc, Lugoj) ✓ Și dacă v-aș spune că textele dv. de acum nu au valoare literară, dar că nu încetez să sper, ca pentru fiecare om care-mi scrie că scrie, că timpul va da fiecărui, deci și dv., după merit și după efort, după bună înzestrarea sa, mi-ați putea garanta că acest prim răspuns al meu nu vă va afecta? Izolarea, incertitudinea, bănuiala îi macină și pe consacrați, nu numai pe novici. Și asta de-a lungul întregii vieți. Vreau să vă liniștiți și să părăsiți ideea de distrugere. Singurătatea este o iluzie, ca și izolarea. *Cărțile au suflet* este titlul ultimei cărți tipărite de criticul Nicolae Manolescu. Cărțile au suflet, și uneori sufletul lor e mai consistent și mai cald decît sufletul apropielui. Între cărți izolat, nu puteți fi niciodată singur. (Ovidiu Venin, Iași)

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

Scene din viața unui critic literar

La redacție. Sună telefonul, hotărât, imperativ. Ridic receptorul și îl apropiu de ureche, dar îl îndepărtez imediat, ca să-mi protejez timpanul.

- Domnul Alex. Ștefănescu?
- Da.
- În sfârșit! Greu mai sunteți de găsit!

- Regret... N-a fost ceva intenționat... Dar cine sunteți dumneavoastră? Ce doriți?

- Sunt poeta S.-G.D., din Timișoara. Ați primit ultima mea carte?

- Da. Mulțumesc.
- Ați citit-o?
- Îmi pare rău că vă dezamăgesc, dar încă n-am citit-o.

- Păi, ca să scrieți despre ea, nu trebuie s-o citiți?

- Nu știu dacă am să scriu despre ea.

- Ar fi culmea s-o ignorați!
- Nu mi-am propus s-o ignor. Dar... știți... primesc câte douăzeci-treizeci de cărți pe săptămână...

- Cartea mea nu e una ca oricare alta.

- Sunt convins...

- Deci, veți scrie?

- Nu, doamnă. De fapt, nu știu. Nu-mi place să promit. Vreau să-mi păstrez o anumită libertate de mișcare.

- N-am nici o îndoială că veți scrie despre ea dacă o veți citi.

- ...
- Problema este însă alta. Nu știu dacă o veți înțelege.

- Am o anumită experiență...

- Aveți. Dar în cazul meu nu vă ajută la nimic. Eu scriu o poezie complet diferită de cea care se scrie azi. O poezie filosofică.

- O să mă străduiesc...
- Degeaba! Dați-mi voie să vă explic cum trebuie citite versurile mele...

Din biroul alăturat se aud discuțiile voioase și, din când în când, râsetele colegilor mei. Ce lipsiți de griji sunți! Îi invidiez.

- Domnule Alex. Ștefănescu, am impresia că nu urmăriți cu atenție ce vă spun.

- Ba urmăresc, doamnă, urmăresc. Dacă sunteți de acord, o să-mi și notez. Nu vă abțineți, explicați-mi totul pe larg. Iar dacă obosiți, nu-i nimic, întrerupem discuția și o reluăm mâine. Avem o viață întreagă înaintea.

În fața Casei Presei Libere.

Aștept, de o jumătate de oră autobuzul 131, care, în sfârșit, vine. Simultan își face însă apariția și G. B., directorul unei biblioteci, care îmi dă de înțeles că are ceva de discutat cu mine. Las autobuzul să plece și îi strâng mâna lui G. B.

- Ce mai faceți, domnule Alex. Ștefănescu?

- Citesc, scriu, mai nimic...

- Dar *România literară*?

- Ca de obicei, apare. Deși avem mari dificultăți de ordin financiar.

- O citesc și eu...

- Mă bucur.

- ...dar nu-mi place deloc cum procedați.

- La ce vă referiți?

- Faceți discriminări. Aveți două

liste cu autori. Una cu autorii despre care scrieți, și alta cu cei despre care nu scrieți.

- Sunt uimit. Cum puteți să credeți așa ceva?

- Multă vreme n-am crezut, deși destule persoane mi-au atras atenția. Dar acum m-am lămurit.

- Domnule G.B., ne cunoaștem de peste douăzeci de ani. Nu vă dați seama că ceea ce spuneți este aberant? Asemenea acuzații ni se mai aduc numai în *România Mare*.

- Cei care vă acuză au dreptate.

- Dar vă asigur eu, care fac parte din redacție, că nu există nici o listă. Fiecare dintre noi scrie despre ce crede de cuviință. Bineînțeles, nu putem, fizic, să scriem despre toată lumea. Nu avem nici spațiul tipografic necesar. Dar ne străduim să nu pierdem din vedere ceea ce este important.

- Atunci cum se explică faptul că treceți sub tăcere apariții editoriale de mare importanță?

- Nu cred să fi omis ceva semnificativ. Nu-mi amintesc.

- Ba da! N-ați scris despre cartea soției mele!

- ...Acesta-i singurul exemplu pe care îl aveți?

- Am și altele, dar nu-mi vin acum în minte.

Încă un autobuz 131 oprește în stație, aproape gol, și îl las să plece, de data aceasta cu un regret sfâșietor.

- Iertați-mă, nu vreau să fiu nedelicat, dar nu vă gândiți că s-ar putea să fiți subiectiv? Nu cumva cartea soției dumneavoastră vi se pare valoroasă tocmai pentru că este a soției dumneavoastră?

- Nici vorbă. Este o carte de mare tinută, absolut indispensabilă culturii române. Și dumneavoastră o ignorați, din cauză că soția mea e pe lista neagră.

- Începând din acest moment, încep să mă simt jignit. V-am explicat că nu există nici o listă, nici la propria, nici la figurat. Nu vă dați seama că mă insultați și îmi insultați și colegii?

- Știți bine că e așa. Scrieți pe bază de liste!

- Domnule G.B., îmi pare rău, nu mai avem ce vorbi. Păcat că relația noastră cordială, veche de douăzeci de ani, ia sfârșit astfel.

- Așa faceți, scrieți cu listele în față.

- Dacă veți vrea vreodată să mai vorbiți cu mine, va trebui să-mi cereți întâi scuze.

- Cu listele în față scrieți. Pentru mine e clar!

Din nou la redacție.

Mă vizitează V.A., care în ultimii ani s-a transformat din prozator într-un fel de propovăduitor. Se declară inițiat într-o doctrină esoterică (amestec de creștinism și yoga), are discipoli, organizează ședințe de perfecționare spirituală.

- Alex, am citit ce-ai scris despre ultima mea carte... Ești cam sever...

- Te prețuiesc. Dar de data asta m-ai dezamăgit.

- Eu n-am nimic de zis. Dar adepții mei erau foarte revoltați.

- Care adepți? A, am uitat că ești un guru.

- Erau foarte revoltați și voiau să te învețe minte. Cu greu i-am oprit.

- Nu înțeleg. Mă ameninți?
- Dimpotrivă, eu te-am apărat. Nu ți-am spus? Mi-a trebuit multă putere de convingere ca să-i potolesc.

- Nu-mi place modul insinuant în care vorbești. Eu consider că acum, de fapt, mă ameninți. Vrei să-mi dai de înțeles că altădată n-ai să-i mai stăpânești pe cei pe care, la urma urmelor, tot tu i-ai transformat în fanatici.

- ...
- Și să-ți mai spun ceva. Nu-mi place nici faptul că-mi vorbești în șoaptă, conspirativ. Hai să cerem arbitrajul colegilor mei. Sau hai să organizăm o dezbatere pe această temă chiar în *România literară*.

- Dacă vrei să ne dăm în spectacol, nu mai am nimic să-ți spun. La revedere. Și V.A. pleacă, sumbră.

Pe bulevardul Magheru.

Sunt împreună cu tatăl meu, pe care îl însoțesc la un medic.

Mă oprește un necunoscut.

- Domnul Alex. Ștefănescu?

- Da.

- Criticul literar?

- Da.

- V-am recunoscut imediat. Dar dumneavoastră știți cine sunt?

- Regret, nu.

- Vedeti? Și vă mai considerați critic! Sunt cel mai bun prozator român din toate timpurile, V.A.S. Sunt genial.

- În principiu, e posibil. Dar cu ce vă pot fi eu de folos?

- Trebuie să scrieți despre cartea mea de debut, romanul *Oltenii cu cobilița*. Dar să nu credeți că prin asta îmi faceți mie un serviciu. E în interesul dumneavoastră.

- De ce?
- Altfel vă descalificați. Se va spune că ați fost contemporan cu un geniu și nu l-ați înțeles.

- Nu am cartea.

- V-o dau eu. Acum.

Necunoscutul scoate din servietă-diplomat o carte și se pregătește să scrie o dedicație, pe genunchi. Îmi dau seama că va dura și mi-e teamă că nu voi ajunge la timp cu tatăl meu la medic.

- Lăsați, o să mi-o dați altădată.

- Nu se poate. Vedeti, v-am spus eu că n-aveți fler. Ați fi în stare să amânați scrierea cronicii. În loc să vă zbateți să fiți primul...

După câteva minute, V.A.S. termină de scris dedicația, dar tot nu-mi înmânează cartea.

- Să vă citesc un pasaj din roman.

- Aici, pe stradă?!

- Aici, ascultați!

Și începe să îmi citească.

După trei sferturi de oră, mă despart de necunoscut și plec cu tatăl meu spre casă (pentru că la medic ne-a trecut rândul). Tăcere apăsătoare.

După un timp, tatăl meu deschide discuția:

- Il ții minte pe colegul meu de serviciu, Popescu?

- Da.

- Știi că are și el un băiat...

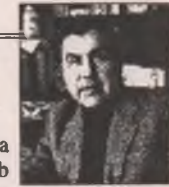
- Parcă mi-aduc aminte.

- Și băiatul e inginer. Îmi povestește Popescu-tatăl cât de bine o duce fiul lui, ca inginer. Își vede de treabă, n-are nici o bătaie de cap.

- Ce vrei să spui?

- Nimic. Mă gândeam și eu. E bine să fii și inginer.

Alex. Ștefănescu

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

Zăpadă neagră

«ALBĂ-CA-ZĂPADA» ori «Zîna zăpezii», evocatoare tradiționale de alb imaculat, riscă - în România contemporană - să-și piardă referențul: de vreo 20 de ani, Bucureștiul pare năpădit de o realitate cîndva imposibil de imaginat, și anume de zăpada neagră. E aici vorba și de o remarcabilă inovație imagistică. Pînă acum, *zăpadă neagră* (alături de *noapte strălucitoare* sau *zăpadă fierbinte*) intra în categoria figurilor poetice ale irealității, numite oximoroni - adică alăturări, în aceeași sintagmă, de entități incompatibile semantic. Iată însă că țara noastră inovează și la acest capitol: ficțiunea absolută a devenit realitate curentă.

Cine se plimbă acum prin București observă că, pe trotuare ori la marginea rigolelor, se află mormane dubioase, asemănătoare unor grămezi de noroi, ce par a fi atras, irezistibil, toate dejecțiile orașului: este amintită *zăpadă neagră*. Ea materializează, în toată oroarea ei, ideea bizară a unui «coș de gunoi invers». Dacă, în mod tradițional, resturile fetide sînt ascunse vederii în recipiente opace, pentru ca nici igiena, nici simțul nostru estetic să nu fie rănite peste măsură, în București ai astăzi impresia că, dimpotrivă, ele au fost răsturnate în locurile cele mai vizibile. Mormanele de zăpadă neagră garnisite cu gunoarie s-au transformat în tot atîtea monumente închinat disprețului suveran față de locuitorii siliți să trăiască în orașul cu pricina.

Situația datează de aproximativ două decenii, adică din perioada în care «mult stimulul și iubitul» înnebunise de-a binelea, interzicînd, între multe altele, și circulația mașinilor pe timpul iernii (altele decît ale lui și ale familiei sale, se înțelege). Și astfel s-a instalat solid cutuma de a nu se mai curăța zăpada; ea a început să fie aruncată de pe carosabil pe trotuare, apoi de pe trotuare din nou pe carosabil, într-un *du-te, vino* chinuitor, pînă cînd alba zăpadă devenea cenușie, apoi neagră. Iar edilii Bucureștiului au ajuns, tot în acea perioadă, la concluzia că - din clipa în care au degajat porțiunea dintre Bulevardul Primăverii și Piața Palatului, adică porțiunea pe care circulau unicele automobile autorizate - rolul lor s-a încheiat definitiv.

Comodul obicei a fost păstrat cu religiozitate și după decembrie 1989, așa cum s-a întîmplat cu atîtea altele. Rezultatul? Imaginea de astăzi a Bucureștiului.

Indiferent de istoria și de vinovățiile ce stau la baza *zăpezii negre*, un lucru mi se pare sigur: acest soi de zăpadă poate deveni ușor simbolul vieții noastre de zi cu zi. Nu de alta, dar cred că Bucureștiul a ajuns singura capitală din lume unde gunoiul - în loc de a fi strîns și apoi distrus - e scos la lumina zilei. Se vede că realitatea fabrică spontan simboluri, dispensîndu-se de serviciile barzilor și ale propagandiștilor.

Ultimul Geo Bogza

GEO BOGZA a murit la 14 septembrie 1993 la Spitalul Elias din București. Avea 85 de ani. În ultimii ani ai vieții devenise un personaj foarte greu accesibil. Nu mai colabora la reviste, nu acorda interviuri, nu se lăsa fotografiat sau filmat. Își petrecea verile la reședința sa de la Snagov, alături de câțiva membri ai familiei, în mijlocul florilor și pomilor. Ziaristi trimiși acolo cu misiunea de a-i smulge măcar o declarație se întorceau cu mâna goală, spre exasperarea redactorilor-șefi. Acea ultimă perioadă din existența lui Geo Bogza a semănat cu o lentă scufundare în ceață. Pentru opinia publică, moartea scriitorului n-a fost o moarte, ci doar momentul în care ceața i-a acoperit complet chipul.

Spre imensa surpriză a celor care urmăresc îndeaproape ce se întâmplă în literatura română, a apărut recent o carte de convorbiri cu Geo Bogza, realizată în cel din urmă an al vieții sale. Și nu este vorba de o carte convențională, improvizată de un ziarist dornic să-și lege numele de acela al unui scriitor cunoscut, ci de una complexă și plină de dramatism, de o adevărată *operă*. Performanța se datorează Dianei Turconi, ea însăși scriitoare (a publicat romanele *Una și aceeași iubire*, 1986 și *Legăți-vă centurile de siguranță*, 1988, iar în prezent pregătește un volum de povestiri, *Mica prăvălie cu orori*). Cu tact și competență (știe tot ce se poate ști despre trecutul de avangardist al lui Geo Bogza, despre avangardă în general, despre presa interbelică, despre literatura proletcultistă, despre cărțile fratelui lui Geo Bogza, Radu Tudoran etc. etc.), Diana Turconi a reușit să-l facă pe dificilul ei interlocutor să *vorbească*, sincer și ezitant, lucid și vulnerabil, așa cum n-a mai făcut-o vreodată.

LA ÎNCEPUT, dialogul se leagă greu, din cauza obișnuinței scriitorului de a se înfățișa... pururi tânăr, înfășurat în manta-i de fraze solemne. Ambiția lui este de a da răspunsuri

scurte, aforistice, din care să nu reiasă ce simte el cu adevărat. Recunoaștem în această tehnică a eschivării vechea înclinație a lui Geo Bogza pentru ostentație, pentru o atitudine teatrală (înclinație vizibilă nu numai în creația sa imnică, din perioada maturității, culminând cu *Cartea Oltului*, ci și în aceea teribilistă din tinerețe, inclusiv în *Poemul Invectivă*). Întins în pat, cu medicamentele alături, sau stând pe un scaun în grădină, cu genunchii acoperiți de un pled, bătrânul scriitor se străduiește să compună declarații care să-l avantajeze ("Marii vinovați nu trebuie să găsească iertare; dar prefer ca răzbunarea să o ducă la capăt cineva care se cheamă Destinul."); "Toate elementele geografice m-au modelat interior. Nu m-a lăsat indiferent nici o înfățișare a lumii."; "Dumnezeul meu este o mireasmă a Universului.");

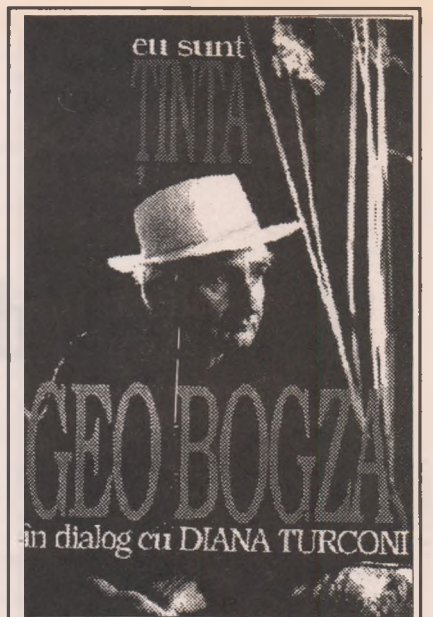
La rîndul ei, Diana Turconi pare inițial inhibată (probabil și din cauza faptului că, înainte de a-și da acordul pentru realizarea dialogului, Radu Tudoran a supus-o unui fel de test, cerându-i o mostră de treizeci de întrebări) și puțin cam snoabă. Întrebările ei suferă de prețiozitate ("Vi se pare că trăiți într-o lume a hazardului sau într-una aflată sub semnul destinului? Aveți, să zicem, sentimentul că destinul vă așteaptă în prag dimineții, când deschideți ușa?"; "Credeti că, odată ajuns la un anumit nivel de evoluție spirituală, orice om își găsește seninătatea?"; "Vă amintiți când a coborât întâia oară seninătatea în dumneavoastră?"; "Să vorbim despre vină și despre pedeapsă. Haideți să intrăm în palatul regelui Agamemnon. Sunteți de partea Electrei?");

Foarte repede, însă, nefirescul convorbirii se topește și dispare fără urmă. Diana Turconi începe să pună întrebări dictate de propria sa curiozitate (și nu de dorința de a trece cu bine un examen). Ea vrea să afle dacă Geo Bogza și-a iubit părinții, ce relații au fost între el și frații lui, în ce împrejurări a fost închis pentru "porno-

grafie", în 1934 și 1937, de ce a susținut regimul comunist după război, de ce l-a lădat pe Stalin ș.a.m.d.

Iar Geo Bogza, cucerit de franchețea insistenței sale ancheta-toare, iritat, dar și flatat de cruzimea unora dintre întrebări (dovadă clară că este tratat ca bărbat, și nu ca un bolnav care trebuie menajat), devine el însuși. Povestește întâmplări de demult, străduindu-se să și le amintească pe acelea pe care nu le-a mai folosit niciodată în cărțile sale, explică ce a simțit în anumite împrejurări sau ce simte în *prezentul convorbirii*, conștient de dispariția sa într-un viitor foarte apropiat, mărturisește care sunt aspirațiile sale secrete ș.a.m.d. Un episod biografic emoționant este, de exemplu, acela al involuntarei intervenții nefaste pe care scriitorul a avut-o în soarta a două ființe apropiate, o mătușă a sa și fiica acesteia. Era în timpul războiului și cele două femei voiau să părăsească în grabă Bucureștiul, dar în Gara de Nord, văzând trenurile supraaglomerate, Geo Bogza le-a sfătuit să amâne plecarea pentru a doua zi. A doua zi le-a condus din nou la gară, a asistat la urcarea lor în tren și, de fapt, le-a trimis la moarte, pentru că, la numai câteva minute după despărțirea de ele, o bombă a aruncat trenul în aer. După cum reiese din relatarea scriitorului, un sentiment de vinovăție legat de această întâmplare l-a urmărit până la sfârșitul vieții.

ASEMENEA întâmplări și situații, însoțite de comentarii și reflecții autentice, febrile sunt cu sutele în carte. Diana Turconi îl determină pe Geo Bogza să se pronunțe asupra condiției de om, în general, asupra propriei sale vieți, asupra lumii prin care a trecut. Ilarie Voronca și Felix Aderca, Pamfil Șeicaru și Stelian Popescu, regele Mihai și Ion Antonescu, G. Călinescu și Tudor

Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi, *Eu sunt ținta* (18 iulie 1992, Snagov - 14 septembrie 1993, Spitalul Elias), București, Ed. DU Style, 1996, 384 p., preț neprecizat.

Vianu, Tudor Arghezi și Mihai Beniuc, Nicolae Labiș și Nichita Stănescu, Ion Tuculescu și Maria Tănase, Ana Blandiana și Mircea Dinescu și numeroși alți oameni de valoare sunt evocați dintr-o perspectivă inedită, din perspectiva unui Geo Bogza înzestrat cu clarviziunea bătrâneții și eliberat de automatismul celebrării personalităților.

Impresionant și oarecum senzațional este faptul că Diana Turconi obține de la Geo Bogza aprecieri explicite și asupra situației din România postcomunistă. Opiniile scriitorului despre executarea soților Ceaușescu, despre venirile minerilor la București (de neimaginat pe vremea când apărea volumul *Oameni și cărbuni în Valca Jiului!*), despre Ion Iliescu constituie un document istoric și politic de o valoare excepțională. Ele nu pot fi reproduse în extenso în cadrul unei cronici literare. Ceea ce se poate afirma însă cu certitudine este că Geo Bogza supune regimul instaurat în România după 1989 unor critici severe și că se situează clar de aceeași parte a baricadei cu opozanții acestui regim. De asemenea, deși păstrează până la sfârșit nostalgia idealului egalitarist din tinerețe, scriitorul recunoaște monstruoșitatea și falimentul sistemului comunist.

Multe întrebări ale Dianei Turconi exprimă altceva decât curiozitatea și anume o dispoziție ludică, de care Geo Bogza adeseori se contaminează. Drept urmare, cartea ni se înfățișează nu numai ca o anchetă inteligentă, ci și ca un joc tandru. Se poate vorbi, chiar, de o adiere de erotism, de un discret și eteric roman de dragoste, suprapus romanului de idei și romanului-document din care se compune cartea. Diana Turconi notează cu sobrietate și cu un bun-gust desăvârșit dovezile acestei comuniuni sufletești de o mare puritate. Ea îi aduce în dar bătrânului scriitor spumă de zmeură, iar el o roagă să-l lase să-și treacă degetele prin părul ei lung și blond. Un bărbat abstract, amintirea bărbatului de altădată, o iubește pe o femeie și ea ireală, ireală prin faptul că a apărut tânără, frumoasă și inteligentă la căpătâiul unui muribund.

Eu sunt ținta, carte scrisă în tandem, este mai frumoasă și mai tulburătoare decât toate cărțile lui Geo Bogza.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

- ✓ Ștefan Nenițescu, *Exerciții de tăcere*, versuri. Desene de Sabin Popp. București, Fundația "Ștefan Nenițescu", Ed. Paideia, col. "Restituiri", 1995. 318 p., preț neprecizat.
- ✓ Mihai Cimpoi, *Spre un nou Eminescu*. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume. București, Ed. Eminescu, 1995. 256 p., 3875 lei.
- ✓ Cleopatra Lorințiu, *Cineva din trecut*, poezie și proză, București, Luna Editorial House, 1995. 196 p., 3000 lei.
- ✓ Emil Hurezeanu, *Între câine și lup*, radiografii ale tranziției, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 1996. 344 p., 5000 lei.
- ✓ Augustin Frățilă, *Gramatica morții*, poezii, cu traduceri în limbile engleză, spaniolă, franceză și germană de Florin Bican, Alin Genescu, Gina Argintescu-Amza și Victor Scoradeț, cu desene de Petre Velicu și Vlad Ciobanu, cu câteva cuvinte despre autor de Radu Călin Cristea, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Traian T. Coșovei. București, Ed. Cartea Românească, 1995. 120 p., 1530 lei.

- ✓ Grigore Grigore, *Și nimeni mai singur*, versuri, Târgoviște, Ed. Macarie, 1995. 80 p., 3000 lei.
- ✓ Lucian Alexiu, *Casa Faunului*, 40 de poeți contemporani transpuși în engleză, franceză și germană de Carmen D. Blaga, Ada D. Cruceanu, Erika Feimer, Ilse Hehn, Hans Mokka, Constanța Niță, Gabriela Pachia, Balthasar Waitz. Timișoara, Ed. Hestia, 1995. 264 p., preț neprecizat.
- ✓ Horia Groza, *Poezii, cronici literare, eseuri*. Ediție îngrijită de Constantin Crișan în colaborare cu fiul autorului, Horia Ion Groza. București, Ed. Litera, 1995. 206 p., preț neprecizat.
- ✓ Victor Nistea, *Testoasă și inger*, sonete, Sibiu, Transpres, 1995. 136 p., 2000 lei.
- ✓ Marin Ifrim, *Alfabet de tranziție*, poeme, Buzău, Biblioteca județeană "V. Voiculescu", col. "Scriitori buzoieni de azi", 1996. 56 p., 600 lei.

Dificultatea desprinderii de "IDEE"

DL. ION IANOȘI se declară, aidoma lui Kafka, a fi un minoritar al unei minorități și chiar mai complicat decât atât: evreu maghiar, a învățat, după limba maghiară maternă, germană, iar româna, în care scrie, doar ca pe a treia, de fapt ca pe a patra limbă, după rusa însușită la Universitatea din Leningrad. De aci a decurs o serie de reproșuri, din toate părțile implicate. Maghiarii și evreii l-au socotit un negat, iar românii l-au primit "cu bunăvoință, dar anume ca pe un intrus". Reacții, firește, accentuate după ce naționalismul ceaușist "își arătase colții". Din punctul nostru de vedere, această mixtură etnică e o latură simpatice a personajului. Dar, ținând seama de evoluția d-sale, avem a face nu cu o mentalitate cosmopolită, ci cu una internaționalistă. În loc să-l ducă la generoasa îmbrățișare a omenirii, pluralismul național i-a indus o departajare de clasă. Ceea ce era un câștig pe o parte, a însemnat o pierdere pe de alta: "Sigur că destinul meu - și al mai multora din jur - de minoritar sub raport etnic a contribuit din plin la îmbrățișarea utopiei postbelice comunitar-comuniste". Nu ne îndoim. Ion Ianoși a devenit un propagandist de lux al doctrinei marxist-leniniste. Asemenea bisericii catolice, care pregătește un corp de clerici de elită, destinați celor mai pretențioase medii, partidul și-a alcătuit și el o categorie restrânsă de cadre bine școlite, capabile a purta războiul împotriva putredei culturi occidentale. Acum, ele se află în derută. Aidoma militarilor trecuți în rezervă în urma încetării războiului rece, nu știu ce să facă, încotro să se îndrepte. Oameni adesea cultivați și subtili, ei arată o oarecare disponibilitate spre ceea ce au combătut o viață. Dar, în același timp, vădesc legătura lor placentară cu ideologia care le-a fasonat conștiința, le-a inspirat demersul din start. Conștientizând eșecul lor, odată cu cel al doctrinei ai cărei heralzi livrești au fost, rămân prizonierii tiparului ideologic care le-a ștanțat intelectul. Contează și nuanța iezuită a formației lor, de care nu s-ar putea lepăda cu ușurință. Conștiința lor e ca un palimpsest imperfect, al cărui text inițial se mai vede. Scrie dl. Ianoși cât se poate de concludent: "Aș minți (...) dacă aș suprapune integral desprinderea mea de REAL desprinderii de IDEE". Drept care d-sa continuă a sluji, pînă la un punct suficient de avansat, "IDEEA". Bineînțeles, prin argumente adaptate noilor împrejurări, printr-o dialectică rafinată, printr-un discurs mătăsoș, cu scopul de-a restrînge brutalitatea, de-a masca tendențiozitatea. Ideologia muribundă e amabilă, surzătoare, aproape înțeleaptă. Să încercăm a-i dezvălui falsitatea.

Avocat de înaltă clasă al comunismului, precum acei cîțiva antreprenori optimiști ai unor partide comuniste falimentare, apăruiți în ultimii ani, în Germania sau Polonia, dl. Ianoși o ia de departe. Dinainte de plebiscit, de 1848, chiar de 1821. Ne vorbește, de pildă, despre maximalismul endemic rusesc, care dă cu barda cam de multșor: "Încă în veacul al XVII-lea protopopol Avvakum a fost un maximalist al convingerilor sale «eretice» și al asumării incredibilelor suferințe de o viață, transpuse în texte cutremurătoare și minunate. Exemplul său ne avertizează asupra erorii de a localiza maximalismele numai în ultimele două secole și de a le pune numai în seama revoluționarilor". De asemenea amestecă repede-repede, după

un procedeu deja uzual, cărțile de joc. Nu știi care-i alba, care-i neagra. Lunar, săptămînal, ba poate și cotidian, pe micile ecrane, la radio, în presă se îngheșuie vedete mari și mici: "Autorii de cărți - multe, puține, bune, proaste - cedează insistențelor de a-și spune părerea, de a da rețete de însănătoșire în multiple domenii. Ei își asumă rolul de moralști, confesori, duhovnici. De la un moment dat nici nu mai știi pe cine ai în față". Ba nu se dă în lături dl. Ianoși a se comporta ca un oracol, desfășurînd, cu gesturi abile, de comis-voiajor experimentat, sulul unui tablou paradiziac, în care lei și lupii fraternizează cu căprioarele și mieii: "Cioran se va reînfrăți (...) cu Camus, pe care nu l-a agreat, Sartre se va «scutura» și el de balasturile care acum îi bruiază recitirea. Romanele și povestirile lui Nabokov se vor reconcilia cu romanele și povestirile lui Gorki, care și el va «depăși» vinovatele-i cedări față de stalinism. Nici autorii noștri de frunte nu vor face excepție". N-ar fi cu neputință. Numai că, deocamdată, e necesar, inclusiv moralmente, a analiza deosebirile dintre ei, a trage concluziile de bun-simț ce se impun din aceste deosebiri. Pînă nu ne ocupăm satisfăcător de atari fenomene ce desemnează *la trahison des clercs* în felurile-i variate (formula lui Julien Benda, lansată încă din 1927, s-a arătat, iată, deosebit de productivă), nu putem merge mai departe, fără riscul unui artificiu oneros.

Piesa, să zicem așa, de rezistență a întreprinderii salvatoare o alcătuieste textul în care Ion Ianoși încearcă o cercetare în paralel a comunismului și fascismului. Metoda e un comparatism politic, iar țelul, evident, e cel de-a dovedi superioritatea comunismului. Autorul consideră că fascismul este invocat, azi, ca un "mijloc abstract" în vederea "demascării concrete a comunismului". Sau, mai acut: "Teoreticienii de marcă, de aiurea sau de la noi, nu încetează să instrumenteze oroarea față de «extrema stîngă», chiar cînd pericolul «extremei drepte» trece în avanscenă". Cum așa? Fără clipire, istoriei reale i se substituie o istorie fabuloasă. N-a fost zdrobit oare mai tînrul fascism în 1945, pe cînd comunismul s-a destrămat, atît de relativ totuși, abia prin 1989? Care categorie a marilor vinovați a fost/este urmărită pînă-n pînzele albe? Criminalii de război nazisti sau tartorii bolșevismului? Dl. Ianoși preferă a citi în liniște cărțile consacrate procesului de la Nürnberg și reportajele despre capturarea și judecarea unor Eichmann sau Barbie, decît a recunoaște că respiră același aer cu torționarii Gulagului, cu marii demnitari și apologeti ai ceaușismului, complet nepedepsiți și, culmea, nu o dată răsplătiți de către o cîrmuire a restaurației tot mai limpede dată în vileag. Dl. Ianoși se amuză. Conform unei celebre formule leniniste, d-sa face pași grațioși de tango. Cei "doi pași înapoi": recunoașterea fărădelegilor stalinismului, care și-a trădat toate promisiunile, înlocuind dictatura de clasă prin dictatura partidului, iar pe aceasta din urmă cu dictatura secretarului general, care a lărgit atît de cumplit cercul deportărilor și al asasinatelor, încît a cuprins într-însul mase uriașe, inclusiv membri și chiar frunțaș de partid, "tovarăși de luptă" dintre cei mai apropiați ai lui Vladimir Ilici. La fel recunoașterea faptului că atît de trîmbișatul primat al factorului economic a fost înfirmat în practica dezastruoasă a "socialismului real". În ce ar consta, în acest caz, "superioritatea" comunismu-

lui? Pe cînd fascismul, afirmă Ion Ianoși, posedă "un bagaj mult mai sărac, mai neconvingător și mai puțin ispititor în plan spiritual", "comunismul vehiculează în schimb o idee mare, întrucît urmărește eliberarea imensei majorități a omenirii, finalmente a întregii omeniri, de vreme ce, în programul original, pînă și fosta minoritate privilegiată și expropriată de privilegiu e sortită înfrățirii cu majorității victorioși". Deci, la un concurs de "programe originare", totalitarismul roșu ar ieși cîștigător! Aferim! Nu cumva tocmai aci rezidă un plus de ticăloșie a comunismului? În marea sa demagogie mistificatoare, în maniera sa, de-o ampolare fără egal în istorie, de-a înșela masele? Ce mai contează, spre a inversa meditația sofisticată a preopinentei noastre, "premisele teoretice", dacă "urmările practice" au stat sub semnul unei urgii care a depășit, în timp, în spațiu și ca număr de victime, genocidul fascist? Nu cumva idilismul cu care s-a plecat la drum constituie un factor agravant al întreprinderii? Și apoi chiar programul comunismului, departe de-a prezenta, cum crede vechiul său susținător, dl. Ianoși, "un simbur de noblețe și valabilitate", ni se înfățișează profund viciat de recursul la violență. E acel nefast proiect mutilant, de "chirurgie socială". Acel diabolic plan de uzurpare a Dumnezeuului-om de către omul-dumnezeu, spre a vorbi în termeni dostoevskieni, care se află în paginile lui Marx și, cu note încă mai sumbre, în paginile lui Lenin și Stalin. Decît să se refere, într-adevăr "inopertun", la îndemnul evangheliilor și la utopiile teocratice, de la Augustin la Soloviev și la "teologii eliberării", ar fi fost mai oportun ca dl. Ion Ianoși să-și amintească de ideea lui Berdiaev, după care revoluția comunistă, prin lipsa ei de transcendență, e stigmatizată de extrapolarea idealului burghez pe care pretinde

ION IANOȘI

MORALITĂȚI MORALITĂȚI
MORALITĂȚI MORALITĂȚI
MORALITĂȚI MORALITĂȚI
MORALITĂȚI MORALITĂȚI

idei inoportune

Ion Ianoși, *Idel inoportune*, Ed. Cartea Românească, București, 1995, 224 p., 2550 lei.

că dorește a-l aboli, ideal plat, alienant, persistînd în sfera unei simple schimbări a găzii de la putere. Căci bolșevismul nu face decît să reia, caricatural prin hiperbolă, impulsurile inferioare ale unei omeniri ce nu-și poate depăși insuficiențele.

În planul intelectual, cu care dl. Ianoși dorește a-și corobora pledoaria procomunismă, îi putem răspunde astfel: intelectualii de vază au căzut mai lesne în capcana întinsă de sovietici decît în capcana nazismului, pentru că prima a funcționat pe o durată mult mai mare și a fost mult mai perfecționată, în virtutea acelei demonice intensități, a înșelăciunii fără pereche pe care am pomenit-o mai sus. Iar dacă ne luăm inima-n dinți pentru a vorbi despre *valorile* culturii sovietice (*id est* concrescente cu sau crescute din ideologia și, pozitiv, din circumstanțele specifice ale mediului sovietic), ar trebui să vorbim neapărat despre Esenin, Ahmatova, Tsvetaeva, Bulgakov, Pilniak, Babel, Mandelstam, Pasternak, Soljenitșin, Zinoviev, Brodski ș.a., spre a stabili măsura în care acești creatori corespund sau nu cadrului avut în vedere. Fapt ce s-ar putea dovedi nu tocmai favorabil intenției (tendențiozității rafinate) a d-lui Ion Ianoși, chiar dacă d-sa dorește, mai nou, a se situa *au dessus de la mêlée*. Ori tocmai de aceea.

EDITURA NEMIRA

prezintă

VIAȚA MEA AMOROASĂ ȘI CRIMINALĂ

CU MARTIN HEIDEGGER

de Gerald Messadié

Colecția BABEL, Traducere de Maria Ivănescu; 176 pag., 4500 lei

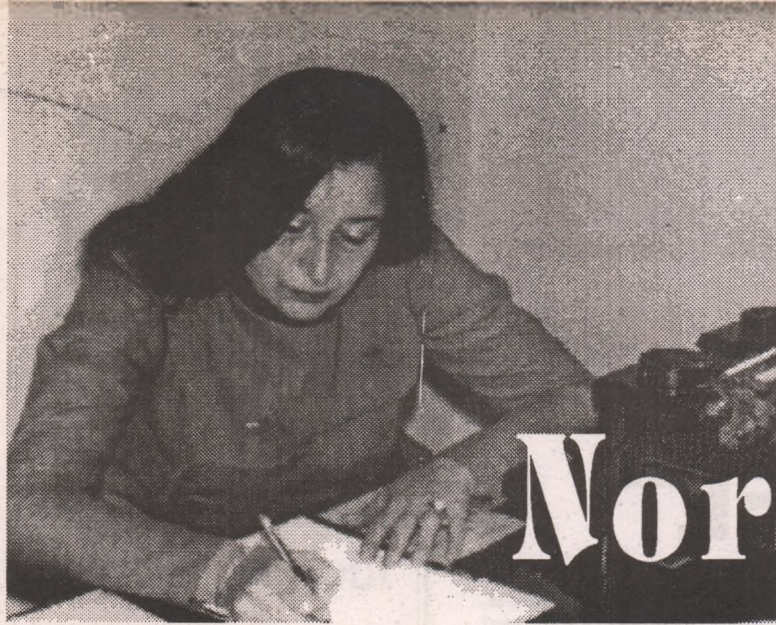
Bazat pe qui-pro-quo, respectiv pe falsa identitate declarată de un profesor de filosofie de la Universitatea din Hamburg - ce se recomandă neștiuturilor drept Martin Heidegger, al cărui discipol era - romanul lui Messadié narează procesul de "emancipare" a tinerei Grethe, care se lasă cucerită de seducătorul străin. Uniunea cuplului va fi pededită de crimă, căutarea plăcerii și a aventurii de nimic îngrădite vor mișca ultimul angrenaj, care nu poate fi decît cel al morții. Cartea este structurată pe două nivele; primul cuprinde amintirile Grethei, iar cel de-al doilea narează desfășurarea procesului.

Există oameni în stare să reziste, prin cultură, unor idei virtuale subversive (...) și alții care nu fac decît să se supună, dezarmați, seducțiilor acestor idei, ajungând în situația paradoxală a Grethei Schreider, criminală și victimă în același timp. (Spiegel)

Romancier și eseist, Gerald Messadié a publicat, între alte lucrări, seria *L'homme qui devint Dieu* (1988-1991), *Requiem pour Superman* (1988), *Histoire générale du Diable* (1993).

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26-38 BUCUREȘTI

Nora IUGA

aici piciorul calcă în gol

altădată casele erau mai mari
oamenii mai frumoși
și pe cer apăreau semne
care anunțau o schimbare
ochii mei erau mai încăpători
și jaguarul și capra
se jucau în ei
fără să le pese de bariera lăsată
era întotdeauna un claxon prin preajmă
dar termitelile urcau
pe oglinda retrovizoare

aici s-ar putea pune punct
ar spune prietenul meu poetul
aici piciorul calcă în gol
ca la întreruperea curentului
ca aplauzele în pauza
dintre părțile unei simfonii

ieri căutam încă pasărea paradisului
mă duceam cu tata dincolo de aerodrom
să vedem avioanele
reclame uriașe ne trăgeau de glezne
spre marile spectacole ale lumii
de fapt mergeam la birou
îmi despachetam intimitățile
mici suveniruri aduse din orient
de fapt eram o femeie soldat
descindeam din romanele lui Kundera
aveam vocația sacrificiului
îmi plăcea să pierd războiul
de multe ori înțelegeam greșit

unele lucruri
o confuzie poate fi mai amețitoare
decît un vals

te golește de tine
și te umple cu altcineva
cum nisipul și ceața se împerechează

pe țărnișuri
și țările plate se încolăcesc în cochiliile lor
și adorm fără vise

trebuie să recunosc sînt zile cînd bat cîmpii
cînd mi se pare că lucrurile se însuflețesc
și aleargă ca norii pe șinele orizontului
pe ploaie nimic nu-i mai nou

decît ploaia
și cînd mă pierdeam prin periferii
mă strigam întoarce-te vino înapoi te iubesc
apoi mai era și nenorocita asta de poezie
diferența de nivel dintre cer
și gaura din perete
mi-amintesc că într-o vară
am avut deodată revelația
că cineva îmi scrie pe creier
afîț de repede că nu apucam
să citesc tot și rîndul
dispărea ca la cinematograful
și dacă mă gîndesc bine
cu dragostea era la fel
cînd mă visam cu un bărbat
mereu trebuia să fie ceva
să ne acopere obrazul
trenuri secrete ne poartă
spre regiunile verzi
cu legătura pe ochi
pui mîna pe culoarea cîștigătoare
oare în afară de frumusețe
cîte promisiuni de fericire mai rămîn
disponibile?

dar sînt zile cînd Dumnezeu
te ține pe palme
cînd poți să ai încredere
că nu vine cutremurul
cînd pierzi un post de corector
și cîștigi concursul de manechine

în sala de jocuri
bilele de biliard se ciocnesc
ca niște cupe de șampanie
imprevizibilele atingeri ale tacului
te împing într-o rezervație
unde nu se vinează

sînt făpturi înzestrate cu darul vorbirii
femei translucide și reci

ca niște egrete
sînt superbe corcitură de rase canine
și umblători pe apă într-un palid ritual

noapte cu ore mici
paharul de gin răsturnat
pe marginea mesei

și muzica lui Bon Jovi
pletele lui mătîrînd bulevardul
vei scrie mai tîrziu
"cosmosul e romanul lui Dumnezeu"
conversații intrigi monologuri
o zonă rarefiată în care
constați că ai uitat să vorbești
și în dimineți transparente de vară
te trezești uneori cu imaginea ta
ca un cuvînt care-ți tace pe buze

și acum mortul ăsta frumos
cu care îmi împart casa
care primește reviste din țări îndepărtate
și felicitări de ziua onomastică
mortul ăsta frumos care a rămas
în intimitatea mea
culcușul unde te ascunzi și torci
e un răsfaț al solitudinii
ai vrea să scrii despre copilărie
despre privilegiul de a nu ști
cum pleacă cineva fără să plece
ți-ar trebui o pelerină cu glugă
pe care să o porți
cu tine în servietă
și să nu riști nimic
ai vrea să faci o petrecere
de pildă să-ncerci pălării
sau să călătorești noaptea
într-un tramvai gol
să vezi pe geam o fată
și un băiat dansînd

soare și carne era titlul
unui poem
o confuzie o minunată definiție
a dansului

doi orbi prinzîndu-se de mîna
în fața muzicii
și-apoi firave ierburi
nici nu știu cum mi-a venit ideea
după toate experiențele
aceste balansoare devin plăcute

există o stare a aerului
care se poate numi nostalgie
și pentru mine provine dintr-o
zonă baltică

o frică de dorință
singurul lucru curat
înainte de bătrînețe

văd vagoanele legîndu-se grele
sub soarele incontinent
un sentiment de veșnicie
tîind deșertul
coapsa unei femei adormite
recunosc anumite priveliști
îmi deformează optica
nu-mi pot pipăi eroziunile creierului
am mai puține certitudini
decît un ou care gîndește

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil Brumarul

Nemai pomenitul Roman (Édition sous le manteau)

Capitolul I. În care se arată mirarea, disprețul și chiar indignarea unor persoane grave, întrebate fiind dacă mai citesc din cînd în cînd cîte o carte de Jules Verne.

Capitolul II. În care se vedește că totuși, deasupra noastră, printre crengile unui arbore veșnic, stăruie încă surșul Pisicii de Cheshire.

Capitolul III. Peste care nu se poate trece decît cu ajutorul unui covor fermecat.

Capitolul IV. În care, odată ajunși, ne apucăm cu mic cu mare să căutăm comori ascunse-n locuri pustii, dar nu găsim nimic. Cît de triști sîntem după aceea. Cum ne consolează Contele de Monte-Cristo.

Capitolul V. În care Brumarul Emil, cu brațul drept zdrobit de-o arcebuza, își continuă cu și mai multă-nflăcărare Opera. O pară magnifică.

Capitolul VI. În care: "Hm, miroase a spiriduși!"

Capitolul VII. Pe care nu-l putem citi, fiind invizibil. Dezastruoasa renunțare la lectură. Hobbitul Bilbo se opune.

Capitolul VIII. În care Frații Grimm beau hidromel cu Frații Barbarossa. Frații Jderi [...] Surorile Brontë. Puțină zmeurologie.

Capitolul IX. În care sosește cu-aeroplanul însuși domnul Antoine de Saint-Exupéry, muștrîndu-i din carlingă cu degetul pe cei ce au uitat de Micul Prinț.

Capitolul X. În care autorul, luîndu-și rămas bun de la fiecare, încheie Nemaipomenitul Roman și pornește, plin de îndrăzneală, pe-un galion pictat în ocră, spre noi și întortocheate aventuri. "Piticul cît trăiește speră..."

pe vremuri aveam
un binoclu de cîmp
măream cu el toate obiectele
și deasupra acoperișurilor
începeau grădinile
așa cum nisipul ajunge la sticlă

o bizară moarte roșcată

cine i-a dat drumul vulpii bătrîne
cînd găinile scurtau pămîntul sub lună?
cine din nepăsare a lăsat
fierul să cadă în rugina lui
sau din lene sau din pudoare
nu s-a mai aplecat să ridice
moneda căzută

eu sînt un palmier rătăcit
pe marginea girlei
printre măruntaiele animalelor sacrificate
sînt un căluț negru cu alb
care iubește și plînge

noapte adîncă noapte dublă
pentru ochii mei amîndoi
ca o roată s-a desprins
frumusețea de mine
și stă acolo pe șosea
o amărită de fată
silită să facă autostopul
parcă-s închisă într-o pîine neagră
uitată printre animale
și nimeni nu-și mai scoate ciorapii
nimeni nu-și mai depune ouăle
într-o capelă franciscană

tropăi de la dreapta la stînga
în stație

îmi încălzesc mîinile
se duc simțurile unul cîte unul
cum pleacă spectatorii la mijlocul piesei
cineva o să-mi scuture cearcafurile
și somnul meu va invada orașul
cu frunze veștede
o bizară moarte roșcată
în care mai pîlpîie
sporadică blîndețe a unui felinar

Emmanuel Lévinas (I)

“**N**U EXISTĂ oare o gândire care depășește moartea mea, iar omenescul nu sălășluște tocmai în faptul de a gândi dincolo de moartea lui”? Întrebarea pe care și-o pune Emmanuel Lévinas, cu mult înainte de a muri, în decembrie trecut, ar putea situa oarecum acest filozof aparte, mereu într-o distanță dezinteresată față de reducționismele modernității, de la marxism la psihianaliză, de la structuralism și neopozitivisme de tot felul până la - sfidare? - “științele umane” în general.

Distanța pătrunde și în teritoriile privilegiate ale filozofiei dominante: Lévinas refuză procesul-verbal al “morții lui Dumnezeu” șoptit modernității de Nietzsche și “sfârșitul metafizicii” proclamat de Heidegger.

“Gândire nomadă”, cum singur și-o numește? De bună seamă. Dar și inconfortabilă prin originalitatea ei. Fenomenolog (Lévinas introduce în Franța pe Husserl și pe Heidegger), el se implică și în filozofiile de existență pentru a instaura, în sfârșit, eticul ca filozofie primă, inaugurală în care *celălalt* (l'autrui) e așezat în centrul intensității întrebătoare.

Lévinas n-a devenit “prizonier al celui alt” decât deschizând raționalitatea filozofică unui tărâm uitat de contemporaneitate: verbul inspirat al profetilor, povăta trezită a Talmudului, în esență Biblia, Cartea Cărților fără

de care nu putem “asculta conștiința”.

Pentru filozofia actuală Occidentul este tributiv exclusiv gândirii grecești. Biblia rămâne doar în perimetrul credinței. Lévinas nu acceptă această mutilare a logosului; precum în antichitate Philon din Alexandria învecina pe Platon cu Biblia, precum în Evul Mediu Maimonide împacă tradiția filozofică a lui Aristotel cu iudaismul, Lévinas scoate în plină modernitate spiritul european de sub egida încercuitoare a gândirii grecești. El definește Occidentul și îndeosebi Europa: “Biblia și Grecii”.

Apelul lui Lévinas la Biblie și la texte ebraice nu are alt scop decât acela de a da iudaismului anvergura speculativă într-un orizont de universalitate, dincolo de istoricismul academic și de dogmatismul rabinic. El refuză categoric să fie “călăuzit de teologia ebraică” și nu o dată își manifestă rezerva față de cabală care, după părerea sa, privilegiază ezoterisme și secrete seducătoare, în dauna unor raționamente conceptuale care să promoveze înțelegerea și să sporească înțelepciunea. Se declară străin și de “experiențele mistice și ororile sacru-lui din pretinsa reînnoire religioasă a contemporanilor noștri” (*Difficile Liberté*, 1963).

Refuzând să se considere “filozof al iudaismului” ci doar “filozof și evreu”, Lévinas va întreține un dialog permanent și atent cu creștinismul, în

manifestările lui spirituale. Și nu e de mirare. Nu afirma oare Franz Rosenzweig că “adevărul se verifică într-un dialog iudeo-creștin ce nu duce neapărat la o concluzie, dar se constituie ca viața însăși a adevărului? Dialogul trăiește din chiar deschiderea lui, din prezența așteptată și dorită a interlocutorului. Suntem departe de gălcețile medievale care țineau morțiș să conchidă”. Or, Franz Rosenzweig e una din referințele majore ale lui Lévinas deoarece “nu concepe religia ca o «confesiune» ci ca o dramă și ca o dramă a ființei, anterioară totalizării”.

În prima și excelentă biografie consacrată lui Lévinas (Flammariion, 1994), Marie Anne Lescourret, profesoară la Universitatea din Strasbourg, ajunge la concluzia - convingătoare - că “filozofi, teologi, demnitari ai Bisericii, catolici și protestanți, sunt cei care au asigurat lui Lévinas primul său renume speculativ, subliniind originalitatea unor gândiri scotite de ei drept întemeietoare”. În primul rând, un heideggerian ca Alphonse de Waelens, dar și un teolog protestant ca Hendrik Johan Adriaanse, filozofi catolici ca părintele Xavier Tilliette, părintele Stanislas Breton sau intelectuali catolici precum Claude Bruaire și René Rémond. La invitația acestuia din urmă, în calitate de președinte al Centrului Catolic al Intelectualilor, Lévinas participă în 1986 la o dezbateră pe tema “Cine este Isus Christos”? Intervenția sa “Un Dieu Homme” consolidează un dialog și pulverizează ambiguitatea insidioasă.

Lévinas este încântat să participe la colocviile organizate la Roma de filozoful catolic Enrico Castelli. Aici ține vreo zece comunicări publicate fie

în “Actele Colocviilor”, fie în diverse culegeri de texte ale sale. Enrico Castelli a avut meritul de a înființa în 1961 aceste întâlniri anuale pe teme religioase, supunându-le unor confruntări cu gânditori de seamă din toate domeniile: E. Benveniste, Giulio Carlo Argan, Jean Starobinski, Paul Ricoeur, Umberto Eco etc.

Recunoașterea se extinde, la modul creștin și pe plan universitar. Lévinas este numit “doctor honoris causa” de Universitatea Loyola din Chicago, în 1970, - era de față și Mircea Eliade -, apoi de protestanții Universității din Leyda în 1975, precum și de facultatea catolică din Louvain în 1976.

În sfârșit, întâlnirea semnificativă între Lévinas și Sfântul Părinte. În 1978, catolicii nu aleg doar primul Papă ne-italian din 1523, dar și un Papă filozof, autorul unei teze de doctorat la Universitatea Jagellon din Cracovia: *Sistemul fenomenologic al lui Max Scheller poate fi folosit ca instrument de elaborare a unei etici creștine?* Cardinalul Wojtyła a participat, pe de altă parte, la câteva colocvii fenomenologice organizate de foștii elevi ai Editheii Stein, asistenta lui Husserl, nu doar gânditoare ci și martiră. Toate acestea nu-l puteau lăsa indiferent pe Lévinas care a și publicat în revista catolică *Communio* un text intitulat *Note despre gândirea filozofică a lui Ioan-Paul II.* La rândul său, când în iunie 1980 Papa invită personal 21 de intelectuali francezi cu care să stea de vorbă, el nu-l putea uita pe Lévinas, pe care de altfel îl va mai vedea în două rânduri la reședința sa de vară de la Castel Gandolfo.

CALENDAR

- ◆ 16.III.1883 - s-a născut Carol Ardeleanu (m.1947)
- ◆ 16.III.1897 - s-a născut Margareta Sterian (m.1991)
- ◆ 16.III.1933 - s-a născut Ion Bodunescu
- ◆ 16.III.1935 - s-a născut Serafim Saka
- ◆ 16.III.1936 - s-a născut Bujor Nedelcovici
- ◆ 16.III.1986 - a murit Alexandru-Traian Rally (n.1897)
- ◆ 17.III.1913 - s-a născut Alec Duma (m.1980)
- ◆ 17.III.1924 - s-a născut Alexandru Ivănescu
- ◆ 17.III.1924 - s-a născut Pavel Starostin
- ◆ 17.III.1939 - s-a născut Mihai Ungheanu
- ◆ 17.III.1944 - s-a născut Paul Cornel Chitic
- ◆ 17.III.1946 - s-a născut Alexandru Deal
- ◆ 17.III.1948 - s-a născut Virginia Mușat
- ◆ 17.III.1973 - a murit Demostene Botez (n.1893)
- ◆ 17.III.1980 - a murit Traian Lăzărescu (n.1904)
- ◆ 18.III.1823 - s-a născut C.D.Aricescu (m.1886)
- ◆ 18.III.1909 - s-a născut Barbu Brezianu
- ◆ 18.III.1917 - s-a născut Mircea I.Ionescu-Quintus
- ◆ 18.III.1921 - s-a născut Valeriu Anania
- ◆ 18.III.1926 - s-a născut Romul Munteanu
- ◆ 18.III.1936 - s-a născut Paul Sân-Petru
- ◆ 18.III.1942 - s-a născut Eugen Dorcescu
- ◆ 18.III.1954 - a apărut revista *Gazeta Literară*
- ◆ 19.III.1819 - s-a născut Alecu Russo (m.1859)

- ◆ 19.III.1840 - a apărut *Dacia Literară*
- ◆ 19.III.1865 - a murit Nicolae Filimon (n.1819)
- ◆ 19.III.1895 - s-a născut Ion Barbu (m.1961)
- ◆ 19.III.1927 - s-a născut Alecu Popovici
- ◆ 19.III.1939 - s-a născut Iurii Pavliș
- ◆ 19.III.1945 - s-a născut Viorel Grecu
- ◆ 19.III.1951 - s-a născut Carolina Ilica
- ◆ 19.III.1977 - a murit Petre Dragu (n.1932)
- ◆ 20.III.1872 - s-a născut Ioan-Iancu Botez (m.1947)
- ◆ 20.III.1886 - s-a născut George Topirceanu (m.1937)
- ◆ 20.III.1908 - a apărut *Revista celorlalți*
- ◆ 20.III.1914 - s-a născut Ovid Caledoni (m.1947)
- ◆ 20.III.1943 - s-a născut Marius Robescu (m.1985)
- ◆ 21.III.1893 - s-a născut Al. Popescu-Negură (m.1954)
- ◆ 21.III.1913 - s-a născut Emil Zegreanu (m.1987)
- ◆ 21.III.1915 - s-a născut Călin Gruia (m.1989)
- ◆ 21.III.1930 - s-a născut Tiberiu Utan (m.1994)
- ◆ 21.III.1986 - a murit Horia Panaitescu (n.1921)
- ◆ 22.III.1868 - s-a născut Mihail Dragomirescu (m.1942)
- ◆ 22.III.1888 - s-a născut D. Iov (m.1959)
- ◆ 22.III.1903 - s-a născut Virgil Gheorghiu (m.1977)
- ◆ 22.III.1926 - s-a născut Marki Zoltán
- ◆ 22.III.1938 - s-a născut Anais Nersesian
- ◆ 22.III.1942 - s-a născut Mircea Zloteanu

Ion D. Sîrbu într-o monografie sui-generis

CEL MAI RECENT număr al revistei *Caiete critice* (număr triplu, 10, 11, 12/ 1995) este consacrat în întregime marelui și nedreptățitului scriitor Ion D. Sîrbu. Ca într-o monografie sui-generis, în cuprinsul lui figurează texte inedite ale scriitorului, comentarii critice pe marginea operei lui, fotografii-document, evocări.

Textele inedite impresionează prin febrilitatea participării la istorie, printr-un mod tăios - care-i stă bine numai unui om cu suflet mare, ca Ion D. Sîrbu - de a-i caracteriza pe contemporani, fie ei și personaje ilustre:

“15-V-1953. /.../ Churchill a ținut un discurs de politică externă. Nu l-am auzit - dar am simțit că ceva rău s-a spus. Am întâlnit doi amici - bolnavi parcă. Aveau ceva din aerul frunzelor crude atinse de îngheț.

« - Ce e? întreb eu. - Nu știi? Churchill a vorbit! - Ei și? - Păi da, dar a spus că trebuie găsită o cale de înțelegere cu Rusia, că trebuie respectată și zona ei de securitate oarecum prin anumite garanții.»

Groaznic. Aluzia cu zona de securitate ne privește direct. Rușii ne numesc: «cordonul lor de securitate».

A mai făcut aluzie, porcul, la «înțelegeri comerciale echitabile între Apus și Răsărit». Nici un cuvânt despre noi; despre milioanele de deținuți din lagăre, care cu sufletul la gură au așteptat ca el să însă la alegeri.»

Comentariile și evocările, dense, la obiect, sunt semnate de autori de primă mărime, ca Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Nemoianu, Valentin Silvestru, Eugen Simion, Valeriu Cristea. Dintre colaboratorii tineri se remarcă Daniel Cristea-Enache, sobru, dar comprehensiv.

De acum înainte, orice istoric literar care va vrea să scrie despre Ion D. Sîrbu, va trebui să consulte în prealabil aceste 244 de pagini de revistă dedicate scriitorului. (Al. Șt.)

Note despre Europa și

JN *L'Europe à la fin du XVIIIe siècle*¹⁾, Michel Devèze susține că europenismul este ceva venit mai târziu pe scena istoriei, mai precis în primele secole ale Evului Mediu. Arheologia termenului relevă chestiuni surprinzătoare: Strabon, Ptolemeu, Plinius au vorbit deja în antichitate de tipul care ulterior se va numi *europeanus*, dar fără a folosi termenul ca atare: "...l'adjectif *europeanus* n'est pas employé, alors qu'on trouve *africanus* ou *asiaticus* pour baptiser un originaire du Maghreb ou de l'Anatolie." ²⁾ Ceea ce înseamnă că, în accepțiunea sa originară, statutul de european implica o negativitate diferențiată: *europeanus* (deși nenumit) era acela care **nu era asiaticus și nu era africanus**, ceea ce face ca această identitate să fie desemnată printr-o logică a opoziției, consonantă în ultimă instanță cu modul în care mentalitatea europeană concepe ființa: ca pe ceva spațializat, **opus neantului**. Astfel, europenismul ca atare desemnează implicit afirmarea unei limite, consimțământul la limitare, ceea ce face ca el să aparțină mai degrabă unei logici a *hybris*-ului decât uneia a cumpătării.

Ajungem, astfel, să ne întrebăm dacă există sau nu o "piatră de încercare" pentru definirea europenismului, ceva menit să elimine impreciziile inerente ale unei definiții parțializatoare, în speranța detectării unei ecuații de sinteză. Cercetînd exegeza temei, ajungi la concluzia că acest detaliu, definitoriu pentru modul în care europeanul își concepe ființa, îl reprezintă afirmarea identității prin opoziție. Altfel spus, pentru a înțelege spiritul european, trebuie să detectezi ceea ce acesta neagă, și abia ulterior ceea ce afirmă; trebuie să sesizezi linia de falie, în virtutea căreia occidentalul (căci în ultimă instanță despre el este vorba, ca tip uman și de civilizație) așterne în cele din urmă oglinda neantului în fața lui însuși, pentru a desprinde din reflexele estompate ale acesteia contururile proprii sale existente.

Astfel, în Grecia Antică, identitatea de sine încetează în punctul în care încep barbarii, ceea ce face ca cetățile să funcționeze pe logica opoziției structurale dintre *intra muros* și *extra muros*. Panteonul divin celest se conturează, ca ideologie coercitivă, *intra muros*, în vreme ce dionisiacul (ca alternativa populară de defulare colectivă prin ecuația efemeră a orgiei și entuziasmului) ocupă - cum prea bine se vede în *Bacchantele* lui Euripide - spațiul vegetal de dincolo de ziduri. La marginea teritoriului grec se întind barbarii; potrivit acestei logici, grec este ceea ce **nu este** barbar, ceea ce face ca, din nou, definirea prin opoziție să

fie mai importantă decât conturarea substanțială a unei identități din elemente "de interior".

Raportul dintre Orient și Occident - remarcă Gheorghe Ceaușescu³⁾ - marchează puternic mentalitatea Imperiului Roman, prilejuind învățăturilor vremii trasarea unor ferme linii de demarcație, dar și denunțarea unor spaime de disoluție, venite - la nivel filosofic, desigur - din mai vechea dualitate elină a formei și a informului, în care forma este ceea ce nu este inform, definire tot negativă, deci. Astfel, notează Gh. Ceaușescu, pentru Propertius Alexandria este "vătămătoare, un pământ propice înșelăciunilor"; pentru Juvenal, Egiptul este "înfricoșător, barbar", fapt remarcat și de către Tacitus, pentru care pământul Nilului e "o provincie dizarmonică și instabilă". Siria, Pergamul corup adînc mentalitatea Romei, scrie cu înfiorare Florus, recomandînd rămînerea în perimetrul Europei, și luarea unor măsuri severe contra cotropitorilor. Grecia (odinioară un model, și permanent o nostalgie culpabilă pentru toți romanii) a fost orientalizată, constată Seneca, grecii devenind un popor decăzut din cauza influențelor nefaste venite dinspre Răsărit.

DACĂ distincțiile de mai sus vizează cu prioritate conturarea unor atitudini comunitare, naționale, suprapersonale deci, modul în care civilizația occidentală privește categoria de "persoană" este esențial în discutarea subiectului nostru. Este, dacă se poate spune, "placa turnantă" a gândirii europene, și ar fi de remarcat din start faptul că "persoana" a fost întotdeauna receptată de către mentalitatea europeană ca o realitate "insuficientă", "constrîngătoare", ca o "limită" (sau formă) mult prea înguste pentru complexitatea cosmică a ființei. Astfel, pentru conștiința europeană, "persoana" **limitează** prin excelență, ceea ce face ca ori de cîte ori această coerciție va deveni intolerabilă, europeanul să recurgă la "soluții" de tip oriental de dobîndire a libertății, cum s-a întîmplat cu Schopenhauer, de pildă. Acesta este motivul pentru care ideea de persoană s-a asociat dintotdeauna, în perimetrul european, cu cel de individualitate, cum apare, de exemplu, în faimoasa *Naștere a tragediei din spiritul muzicii* a lui Nietzsche. Stabilind, din chiar *Prefața către Richard Wagner*, coordonatele "autenticului" dionisiac în raporturile sale cu "iluzia" apolinică, Nietzsche vorbește, amintindu-l pe Apollo, de "minunatul zeu al aceluia «Principium individuationis»; din atitudinile și privirea lui ne vorbesc toată bucuria și toată înțelepciunea «apa-

rențelor», ca și frumusețea lui." ⁴⁾ Citatul leagă, firește, categoria de persoană de categoria individualității și de aceea a "aparențelor", contrapuse *poiesis*-ului fondului originar al lumii: după o idee ce vine din Schopenhauer, Nietzsche susține că fondul originar se manifestă pe sine prin joc cosmic, creînd forme, conferindu-și sieși limite. Numai că "voința de a fi" e prea puternică, prea intempestivă pentru a rămîne la nivelul particular al formei; în consecință, din chiar momentul în care creează forma, fondul originar începe să o și erodeze, ceea ce face ca orice existență să fie simultan atît viață cît și moarte. Așa se explică logica "bolii" din scrierile lui Nietzsche: "boala" e indiciul fondului destructiv ce lucrează în interiorul formei, ecuație din care se trage foarte firesc concluzia că pentru Nietzsche orice persoană este "bolnavă", creată întru moarte, și nu întru viață.

"Panteonul grec - scrie Jean-Pierre Vernant⁵⁾ - s-a constituit într-o epocă în care gîndirea ignora opoziția dintre subiectul uman și forța naturală, și care nu elaborase încă noțiunea unei forme de existență pur spirituală, a unei dimensiuni interioare a omului. Zeii elenici sînt puteri, nu persoane. Gîndirea religioasă corespunde problemelor de organizare și clasificare a Puterilor: ea distinge diversele tipuri de puteri supranaturale, cu dinamica lor proprie, modul lor de acțiune, domeniile lor, limitele lor. Ea are în vedere jocul complex al acestora: ierarhia, echilibrul, opoziția, complementaritatea. Nu-și pune însă întrebări asupra aspectului lor personal sau impersonal". Te-ai aștepta, deci, să descoperi categoria persoanei în instituția eroilor, unde formele și ființele sînt, evident, mai bine individualizate, dar, surprinzător, Vernant neagă și această perspectivă, pe considerentul că persoană înseamnă în cultura europeană prin excelență interioritate; eroul grec fiind lipsit de ea, nu poate revendica apartenența la instituția persoanei, ceea ce face - susține Vernant - ca sursa accepțiunii să se afle în altă parte, și anume în credința în *daimoni* (fapt pe care romanii îl vor prelua, interpretînd ființa umană ca pe o ecuație oarecum duală, de organism integrat timpului, care acționează, dublat de un "contur" imponderabil, *Genius*, care este consultat în momentele decisive ale vieții.)

JN CEEA CE mă privește, am unele îndoieli în privința opiniei lui Vernant, obiecții venind tocmai pe fondul conștiinței că în cultura europeană persoană înseamnă ființă limitată de neantul din jurul ei, altfel spus un microcosmos dispus să accepte o limitare de sine. Dacă analizăm, de pildă, mitul

celor cinci vîrste care apare în *Munca Zile* de Hesiod - într-o perioadă posthomeră, deci -, se constată interpolarea vîrstei a patra - vîrste eroilor, singura nemetalică - vine fondul introducerii unei distincții subtilitate în schema de ansamblu întregului; astfel, spre deosebire de ființele primelor trei vîrste (aur, argint, aramă), care acționează toți la fel, fără posibilitate de diversificare, ființele vîrstei a patra, eroii deci, au posibilitate de diferențiere: unii luptă sub zidurile Tebei, spune beotianul, alții ajung Troia pentru a-și căuta gloria, ceea ce face ca existența lor să fie definită subiacent ca viață *plus sens*. Dar sens este întotdeauna *limită*, ceea ce duce inevitabil la o accepțiune pe care am discutat-o deja. Intră aici și efigiile mortuară cu care grecul - în creștinism clasic - trece în lumea umbrelor, împărăția lui Hades, unde orice mort este particularizat, recognoscibil, spre deosebire de concepția orientală, de pildă, unde mortul este incinerat, iar "răpește" forma, pentru a fi redat apoi (prin presărarea cenușii) infinitului cosmic.

"Europenismul" se conturează ca atare - spune Michel Devèze în cartea deja citată - în perioada medievală unde tipul înseamnă înainte de toate adept al credinței în Christos și enoriaș al unei congregații bisericesti, tutelată ierarhic de Roma. Conștiința acestor apartenențe se conturează din nou pe logica negativă a opozițiilor: creștinismul **nu celebrează** zeii păgîni și **venerează** dumnezeul Islamului, unde concluzia că prezența arabilor pe părțile marginale ale Europei occidentale a sporit la nesfîrșit efervescența credinței din interior, *Coranul* fiind receptat - conchid exegeții - ca o arăbă biblie, și nu ca un volum - prin originea cel puțin - complementar. Caracteristicile comportamentului sînt primul rînd: voință, apoi raționalitate, credința în geometria euclidiană, deosebit în capacitatea de a disciplina informul prin limite clare, cuantificabile. Ceea ce stupefiat cel mai mult chinezii în momentul în care ieziții le-au prezentat fundamentele culturii europene menționează Devèze citînd o autobiografie, pe M. Mousnier - a fost geometria euclidiană, prin "rigoare" și forță constructivă, practic nemodificate în timp peste care s-au clădit secole de știință. Altfel spus, chinezii admirau europenii nu pentru morală intrinsecă a comportamentului, nu pentru pioșenia pusă în slujba unui Dumnezeu mîntuitor, și ierarhia, pe care ordinul iezuit cu certitudine o demonstra⁶⁾, ci disponibilitatea - afirmată încă din vechime - de a trasa *limite* infinitului.⁷⁾

Evul Mediu - de care, ne amintim, se leagă apariția ideii de europenism - introduce masiv în ecuația persoanei

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Onnea

Un Cioran necunoscut

NU ESTE, probabil, adevărat ceea ce credea un erou al lui Musil că viața se refugiază din nou în operele sale. Autenticitatea tulburătoare a trăirilor umane nu se poate, totuși, niciodată transporta în operă. Autenticul netrucat se află numai în viață și el poate fi regăsit, dintre toate genurile scripturistice, numai în corespondență, care e, mai totdeauna, zbulcun uman necontrafăcut. De aceea, are dreptate Emil Cioran, adevărul despre un autor e întotdeauna preferabil să-l căutăm în corespondența sa, nu în operă. Acest adevăr rostit cândva de Cioran - făcând referire comparativă dintre opera și corespondența lui Nietzsche - se verifică acut în acest volum extraordinar de corespondență emisă de autorul *Silogismelor amărăciunii* publicat, la sfârșitul anului 1995, la Editura Humanitas. După ce îl citești pe nerăsuflăte (mie așa mi s-a întâmplat) realizezi instantaneu că adevăratul Cioran aici, în aceste pagini răscolitoare, trebuie căutat. Aceasta nu vrea să însemne că divorțul dintre viață - reflectată în corespondență - și operă e total și fără puțință de conciliat. Dezgustul de viață și de toate ale ei înfățișări, refugiul căutat în anonimul ca un ideal suportabil și încă altele din temele existențialiste pe care le-a cultivat moralistul le regăsim, indubitabil, și în operă, chiar confortabil instalate. Dar cine ar putea crede că moralistul care predica sinuciderea ca unică soluție rezonabilă era atât de mult preocupat de ființa sa, persecutat mereu de boli, făcându-și inalații pentru a scăpa de traheita moștenită, că ținea regim alimentar strict, că refuza alcoolurile tari, cafea, grăsimile toate, că mînca numai brînză degresată, că apelase la homeopatie, că practica - pentru întreținerea nervoasă - lungi plimbări pe jos, că tresărea, alarmat, de orice maladie posibil să-l încerce, făcînd numeroase analize pentru a verifica sau obține diagnosticul, consultînd, înfrigurat, specialiști cu renume. Nimic, în privința sănătății, nu e lăsat de izbeliște. Sau cine ar crede că mizantropul absolut cum era știut Cioran, era atât de afectuos cu ai săi (părinți, frate, soră, cumnați, nepoți), scriindu-le epistole dragăstoase, fiind sincer preocupat de viața și destinul lor. Lotul de corespondență cu fratele său Aurel (Relu), numai cu trei ani mai mic decît filosoful, e în acest, repet, extraordinar, răvășitor volum epistolar nu numai cel mai corpolent și consistent, dar cel mai revelator pentru cunoașterea adevăratului Emil Cioran. După eliberarea, în 1965, de cei șapte ani de detenție (pe care filosoful i-a deplîns emoționant în scrisori către părinți), fratele de la Paris îi trimite scrisori multe și afectuoase, (bașca dese pachete cu alimente, îmbrăcăminte, medicamente, cărți), dolda de sfaturi practice, cele mai multe medicale. Cînd, în 1980, Relu Cioran, încercat de o grea maladie nervoasă e internat într-un sanatoriu, alerta moralistului se declanșează la cote maxime, scrie scrisori desperate și așteaptă vești, oferă recomandări, trimite precipitat medicamente și cărți pentru medici, e surescitat și îngrijorat la extrem și nu demobilizează decît cînd e încunoscînt că fratele său s-a restabilit. Și cît de îngrijorat ne apare, în aceste epistole, de soarta surorii, a cumnatului, mai ales a nepoților pe care, pe aceștia din urmă, nu i-a văzut, totuși, niciodată. Tot ceea ce ține de familie e obiect de preocupare absorbantă și nimic - în aceste pagini emoționante și, de ce n-aș spune-o?, aproape deconcentrate - nu e contrafăcut. Totul e aici simțire vie, acută și ne

dezvăluie un Cioran nu numai necunoscut, dar și nebănuit.

Familia ține de sfințenia copilăriei și a originilor, la care reflectează adesea și le regretă asemenea paradisului pierdut. Paradisul, pe care îl regretă înfinit, este definitiv plasat în acel ținut aproape cultic: Sibiul, Rășinari și toate cotloanele copilăriei. Continua să se considere un înstrăinat ("Eu sînt înstrăinat, fără îndoială - i se mărturisește, în aprilie 1975, fratelui său - în parte, și numai uneori total; dar numai uneori. A schimba limba este o trădare cu urmări nebănuite"), dar regreta enorm edenul locurilor copilăriei pierdute pentru totdeauna. Ar fi voit să le revadă (în 1971 se gîndea, serios, să facă o călătorie în țară mai mult pentru a revedea acele locuri de vis) pentru că, scria în februarie 1970, "văzînd de aici - de la Paris n.m. -, Sibiul pare un paradis". Oamenii, mărturisirea, nu-l interesau, de ar fi revenit, într-o călătorie, a-și revedea vechii cunoscuți ar fi însemnat o întîlnire cu postumitate. Într-o altă scrisoare din august 1970 scria înfiorat: "Îmi amintesc perfect de *werkăș*. Dacă cuvîntul «paradis» are vreun conținut, atunci el se umple cu acea perioadă din viața mea. Toată cariera mea «intelectuală» este o eroare, sînt mai convins ca niciodată". Și, altădată, în ianuarie 1972: "Singurul lucru care mă interesează e *ulița copilăriei*. Tot ce i-a urmat mi se pare inutil. Cu vîrsta, mă simt tot mai *boanghină, ungurean* etc. și tot mai puțin *regățean*, dacă oi fi fost vreodată".

PLECASE la Paris în 1937 cu o bursă și, cu excepția călătoriei în țară tocmai în perioada octombrie 1940 - ianuarie 1941, se depărtase de toate ale tinereții, pe care o considera o eroare (alergase, atunci, mărturisirea tîrziu la bătrînețe, după năluci). În aprilie 1946, cînd pregătea abia prima sa carte franțuzească - le scria părinților: "În fond, toate ideile sunt absurde și false; nu rămîn decît oamenii așa cum sunt ei, indiferent de origine și credințe. În această privință m-am schimbat mult. Cred că niciodată nu voi mai îmbrățișa nici o ideologie". În 1948 le declara, tot lor, că "m-am plictisit de orice formă de agitație și m-am convins că toate neplăcerile în viață vin din participarea la un grup oarecare. Dacă știam lucrurile acestea demult, astăzi eram mult mai înaintat". Cînd, în 1949, află că fratele său, Relu, a fost întemnițat pentru legionarismul lui activ din anii treizeci, exclamă profund îndurerat: "Mă îngrozesc cum n-a înțeles că nu trebuia să se înhaite mai departe într-o mișcare ce n-a făcut decît nefericiți. De cîte ori i-am amintit să se țină deoparte! Iată unde duce o fidelitate absurdă. Știu prea bine că n-am nici un drept să-l acuz, dar voi fi pururea nemîngîiat de o asemenea pacoste". Avea, totuși, dreptul moral să-l judece pentru că viitorul mare moralist cochetașea numai ideologic cu mișcarea legionară, fără a i se fi înregimentat efectiv. Își judeca - acum, imediat după război, dar și mult mai tîrziu - nedrept toate cele cincî cărți românești, reținînd dintre ele numai *Lacrimi și sfinți*. Avea acum cea mai rea opinie despre *Schimbarea la față a României*, apărută în 1936, ("Fervori, nebunii, schimbări la față"), mirîndu-se mult că a putut-o scrie. Și, totuși, în 1991, cînd, la București, îi apare această carte (pe care o desfigurase, amputînd-o masiv și împardonabil), într-o scrisoare către dl. Gabriel Liiceanu mărturisirea: "Sînt impresionat de destinul *Schimbării la față*. M-am

Scrisori către cei de-acasă

Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*. Stabilirea și transcrierea textelor de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu. Traduceri din franceză de Tania Radu. Ediție, note și indice de Dan C. Mihăilescu. Editura Humanitas, 1995.

înșelat de mai multe ori, dar pentru o dată am fost și eu profet". Ciudat, nu-i așa?, paradox. Să se fi despărțit polemic de o carte care reprezentase un act fundamental pentru ideologia extremei drepte românești a anilor treizeci și, în 1991, să încuviințeze reeditarea ei (chiar dacă desfigurată), ba chiar să se bucure de succesul ei, în loc ca acesta să-i fi provocat stări coșmarești de îngrijorare. Întreținea, iarăși, fără să-și dea seama, convingeri ale altora pe care, în 1946 încă, mărturisirea că le-a abandonat total (și chiar le-a abandonat furios) și, acum, în 1991, prin cartea sa reeditată, le aducea sprijin și nutriment. Nu este, de altfel, singurul paradox în care îl aflăm instalat pe marele moralist. După 1965, cînd Noica se eliberează din detenție, încep să parvină la Paris știrile despre el, apoi ecourile cărților și ale studiilor sale, pe care Cioran le și citește uneori cu delicii. Apoi Noica îl vizitează la Paris. Și ce descoperă Cioran? El, ca și amicii săi, la Paris fiind, în totală libertate, cu cărți publicate și ajunși notorii, sînt acriți, blazați, scribiți de tot și de toate, pe cînd Noica, fostul pușcăriaș, e optimist, tonic, avînd energia de a lua totul de la început, creînd chiar o școală de discipoli. Cioran nu conțenește să se mire de această răsturnare de situație, Noica apărînd ca realizatul, iar ei ca aproape ratați. Dar nu e așa. Pentru că Noica era condamnat să scrie și să publice într-o limbă mică, foarte expresivă (în comparație cu franceza sau engleza), pe cînd ei s-au afirmat scriînd și publicînd în limbi de circulație. E, iarăși, destinul țărilor mici și al limbilor fără circulație. În sfîrșit, - și nu e ultimul paradox pe care l-aș putea semnala în legătură cu Cioran -, omul aproape ursuz, care prefera solitudinea, era indispus enorm de năvala vizitelor conaționalilor, evitînd mereu lumea și onorurile ei futile, știa totuși, și îl avertiza pe un prieten: "În viață contează să nu pierzi contactele. Totul se face prin relații: e o banalitate, dar una care nu trebuie niciodată pierdută din vedere". Mă opresc, cu mari regrete, aici.

Dl. Dan C. Mihăilescu a alcătuit o extraordinară ediție din această corespondență emisă de Cioran, către cei de-acasă, deocamdată descoperită. Sînt încredințat că viitorul va oferi mari, neașteptate surprize. Și ce tezaur reprezintă corespondența primită de Cioran, rămasă la Paris sau și în țară! Notele d-sale sînt bune, lămuritoare, la obiect, adică fără inutile desfașurări de falsă erudiție de enciclopedie. D-nii Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu au transmis și stabilit texte mult dificile, cele mai multe scrise în franțuzește iar d-na Tania Radu le-a tradus expresiv. Ediția epistolară, nu mă sfiesc a o spune, este un adevărat eveniment.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"Puțină sponsorizare"

CUVÎNTUL *puțin* (adjectiv sau adverb) produce - în scris - una dintre cele mai spectaculoase ambiguități din limba română. Sensul său se poate schimba fundamental în funcție de intonație. Cînd precedă substantivul determinat, adjectivul *puțin* poate avea două valori contrastante, după cum, cu sensul literal, se opune lui *mult* - "vreau puțină brînză" (= nu mult) - sau, funcționînd ca un indice de atenuare, introduce politicos cuvîntul esențial: "vreau puțină brînză". În acest al doilea caz, *puțin* e de fapt o marcă pragmatică, prin care enunțul se pune sub semnul litotei: exprimă literal mai puțin decît implică. Riscul de a confunda cele două valori este eliminat în alte limbi de specializare unor construcții diferite (de exemplu, în franceză, *peu* față de *un peu*). În română, distincția se realizează prin accentuarea suplimentară ("accentul frazei") fie a cuvîntului *puțin*, fie a termenului pe care acesta îl determină. Sextil Pușcariu ilustra fenomenul invitînd la două lecturi ale enunțului "De la un ministru, se cere puțină minte, puțină abilitate și puțin tact" (*Limba română*, reeditarea din 1976, p. 46).

Aceeași ambivalență caracterizează și folosirea adverbului; în exemplul care urmează, doar contextul extins al frazei permite identificarea valorii adverbului *puțin*: "Medicii care i-au acordat primul ajutor s-au arătat puțin pesimiști în ce privește șansele lui D. de a scăpa, deoarece era înghețat tun și nu răspundea la nici un stimul" ("România liberă", 7.03.1994, 14; sublinierea mea).

Cum cel care scrie își gîndește enunțul cu o singură intonație, e nevoie de o anume detașare pentru a observa că e posibilă și altă lectură. Probabil că cea mai bună soluție de a evita în scris ambiguitatea este, în unele cazuri, schimbarea structurii întregii fraze. Evident, contextul orientează automat lectura spre interpretarea cea mai "normală", previzibilă: enunțul "Vreau puțină atenție din partea dumneavoastră" nu e de imaginat ca o cerere pentru atenție puțină. În schimb, o sintagmă izolată - precum titlul unei cărți a lui Al. Graur (vol. I, 1987, II 1988), reluînd titlul unei rubrici de cultivare a limbii începute în 1930: *Puțină gramatică* - riscă să fie greșit înțeleasă. O cale simplă de a indica sensul lui *puțin* e apariția unor adverbe-particule: *măcar, prea* etc.: fraza "Mi s-a părut că profesorii au avut puțină răbdare cu el" se poate reformula prin precizările "măcar puțină" sau "prea puțină".

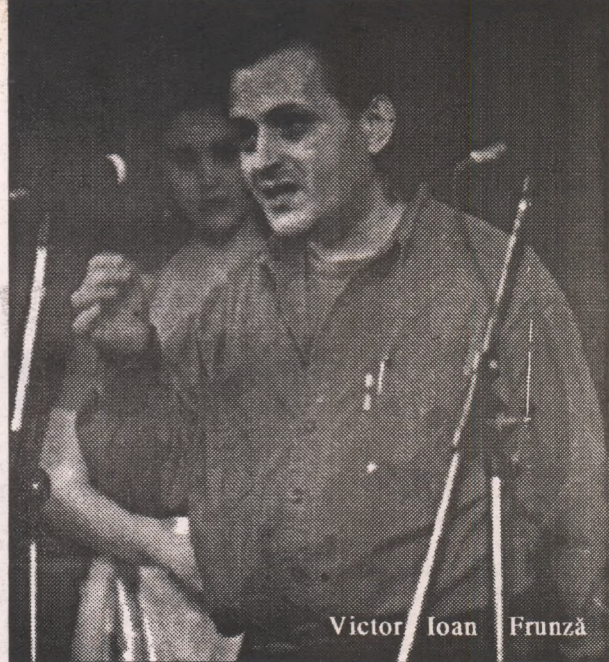
O fundație umanitară pentru copii are deviza "PUTINĂ SPONSORIZARE, MULT MAI BINE PENTRU COPII!". Semnificația pe care autorii i-o atribuie nu e greu de înțeles, dar sîngăcia enunțului (despre care, e drept, scrisoarea de prezentare spune că a fost ales de copii - strategie retorică nu foarte verosimilă) o subminează. Supără în primul rînd asimetria sintactică a celor două părți ale sloganului: în absența ei, elipsa e nefirească. Apoi, relația care se stabilește între *puțin* și *mult* mai e total neinspirată: ea activează în *puțin* sensul de opoziție: "nu mult". Rezultatul este că, deși fundația cere donații, căutînd un ton cît mai cooperant (cu sensul "măcar puțină sponsorizare") sloganul ei pare să îndemne, răutăcios, la refuz: "cu cît e mai puțină sponsorizare, cu atît e mai bine pentru copii".

Ce se întâmplă cu TAMERLAN CEL MARE?

Este așteptată de mai multă vreme premiera spectacolului "Tamerlan cel Mare" în direcția de scenă a lui Victor Ioan Frunză la Teatrul Național din București. Este vorba de o montare amplă, cu o distribuție foarte numeroasă, cu o orchestră simfonică. Anunțată pentru luna decembrie 1995, premiera a tot

fost amînată. Pentru a înțelege exact ce se întâmplă, i-am solicitat domnului Victor Ioan Frunză câteva precizări, din dorința de a ne ține cititorii la curent cu situația unuia dintre posibilele capete de afiș ale stagiunii actuale. Redăm în continuare răspunsul domnului Victor Ioan Frunză. (M.C.)

Victor Ioan Frunză

SPECTACOLUL "Tamerlan cel Mare" este, de cel puțin două luni, un spectacol definitiv din punct de vedere actoricesc și regizoral. Vreau să se știe acest lucru, deoarece în jurul spectacolului s-a creat un val de isterie, care a schimbat percepția asupra acestei producții și asupra realizatorilor ei și a generat o imagine neadevărată. Este ceva paradoxal în tot acest context care a schimbat imaginea spectacolului "Tamerlan cel Mare". Este recunoscut faptul că producția lui este una de nivelul unui Teatru Național. Asemenea spectacole sunt firești pentru instituția care se numește Teatrul Național București. Acest tip de demers spectacolar păstrează un anumit gen de imagine despre ceea ce ar trebui să însemne cel mai important spațiu de exprimare teatrală.

Dar în locul principiilor de mai sus, spectacolul "Tamerlan cel Mare" a intrat într-un colimator de bărfă și isterii, absolut nemotivat. Și pot să dovedesc asta concret: premiera spectacolului a fost fixată, de comun acord cu direcțiunea teatrului, pentru luna ianuarie 1996, (în urma faptului că o parte din actorii TNB au refuzat să joace și în urma faptului că perioada de repetiții a coincis cu foarte multe turnee). Încă din luna decembrie "Tamerlan cel Mare" își așteaptă premiera. Motivul amănărilor, mult trâmbițat, a fost acela că spectacolul nu e terminat nici măcar după atâtea luni de repetiții! În disperare de cauză am forțat un șnur/

repetiție generală în data de 31 ianuarie prin care am demontat definitiv această acuză. În consecință, ÎN DATA DE 31 IANUARIE NOI AM OFERIT O VIZIUNĂ A SPECTACOLULUI, UNICĂ ÎN ISTORIA TEATRULUI: cu toată distribuția pe scenă, care a arătat spectacolul de la un capăt la altul, cu orchestra care a interpretat muzica compusă special, dar fără nici un element de decor sau costum pe scenă. Fără nici unul! Actorii și-au interpretat rolurile costumați în ținută de repetiție! În 31 ianuarie noi am putut să arătăm acest spectacol în ciuda tuturor modificărilor care au intervenit pe parcursul repetițiilor: refuzuri de rol din partea actorilor angajați ai Teatrului Național, modificări în distribuție, preluări de roluri etc. Artistic - spectacolul există încă din luna decembrie! Faptul că scena a fost goală nu a avut nici un fel de importanță. Apelurile repetate ale scenografului, lupta cu atelierele care ar fi trebuit să asigure producția spectacolului, respectând schițele de decor și costume semnate de direcțiunea teatrului, au fost considerate niște săcăieli care deranjează. Toate eforturile prin care încercăm să punem în funcțiune un sistem, care ar fi trebuit să funcționeze de la sine, sunt considerate aberante. Am sperat într-o concentrare și unire a eforturilor, după acel 31 ianuarie, pentru a putea face posibilă premiera spectacolului cât mai curând.

Din păcate, și în acest moment decorul și costumele sunt trecute într-un con de umbră, ca și când nu asta ne ține pe

loc. Ba mai mult - s-a lansat un nou slogan: "la acel șnur totul a fost foarte bine; se poate și așa!" Încă o țintă a atacurilor, problema problemelor, a devenit orchestra simfonică. Chipurile, ea ar dimensiona peste măsură costurile acestei producții! Or, aceasta este o afirmație falsă. Despre evoluția orchestrei pentru spectacolul "Tamerlan cel Mare" s-a știut de la începutul repetițiilor. Formele de plată pentru instrumentiști sunt cele obișnuite, conform legilor în vigoare. Și totuși, recompensarea orchestrei s-a transformat în marea problemă a spectacolului. Totul a atins o enormă dimensiune și acest aspect s-a bucurat de un asemenea lobby, încât și omul de pe stradă cred că este la curent! În ceea ce privește costurile producției, doresc să vă ofer niște informații precise care sper să lămurească o groază de speculații: faptul că "Tamerlan cel Mare" este un spectacol foarte costisitor. "Tamerlan cel Mare" a avut, încă de la început, o schemă de finanțare exterioară, prin care s-a evitat un blocaj financiar al instituției. O foarte importantă sumă de bani a fost obținută prin bunăvoința doamnei Olga Delia Mateescu, care a facilitat o sponsorizare de la o bancă foarte importantă; o altă bancă (contactată de direcțiunea TNB) a completat considerabil suma. Prin discountul facilitat de firmele care au executat decorul și au oferit materialele necesare pentru confecționarea costumelor, s-au economisit alți bani; la acestea se adaugă spon-

sorizarea din partea unor diverse firme care au asigurat materiale de birotică, materiale publicitare etc. Cu ocazia demersurilor făcute pentru schema de sponsorizare a spectacolului s-a reușit dotarea Teatrului Național cu o linie completă de echipament computerizat, necesar pentru toate producțiile și activitățile adiacente ale Teatrului Național. Vreau să precizez că Teatrul Național este o instituție subvenționată de la bugetul statului. Toate aceste eforturi nu erau neapărat necesare, deoarece astfel se acreditează ideea falsă că pentru o producție a unei instituții subvenționate din banul public este nevoie de finanțare din afară. În acest caz - care este rostul subvenției?

Și încă o precizare de final: spectacolul "Tamerlan cel Mare" nu a blocat activitatea Teatrului Național: nici financiar, nici producția atelierelor și nici din punct de vedere al spațiilor de repetiție. Pentru exemplificare: o parte din elementele de decor ale spectacolului au fost confecționate la diverse firme particulare; or, tocmai aceste elemente au fost primele finisate. Teatrul Național București are trei săli. "Tamerlan cel Mare" s-a repetat în sala mare și în spații anexe (sala de sport); distribuția de la "Tamerlan..." cuprinde doar o parte din imensa trupă a TNB.

PLASTICĂ

Răspuns deschis doamnei Paula Ribariu

MĂRTURISESC că am citit scrisoarea D-voastră (*România literară* nr. 8) cu multă atenție, dar n-am reușit, pînă la urmă, să-i găsec o altă motivație decît nevoia pură de dialog. Pentru că tot ceea ce face obiectul dojenei pe care mi-o administrați, e drept, cu multă delicatețe, fie că sînt lucruri pe care nu le-am contestat, fie nu primesc discuția în cauză. În articolul la care vă referiți, *Premii de mucava și doctori de ciocolată*, încercam doar să evidențiez situația jenantă în care s-a pus Academia de Arte curîndu-l pe Dl. Ludwig, în mod evident, pentru banii săi, și nicidecum să fac portretul cunoscutului om de afaceri. Că domnia sa are o multime de merite, inclusiv pe acela de a fi diplomat și doctor în istoria artei, că a constituit colecții și muzee, că a organizat expoziții și a susținut artiști este în afara oricărei îndoielei, dar și în afara chestiei, cum ar fi spus Maiorescu. Problema pe care am ridicat-o nu privea, așadar, meritele D-lui Ludwig, ci natura acestora. Într-un cuvînt, compatibilitatea lor cu cel mai înalt titlu pe care îl poate oferi o instituție de învățămînt. Și întrebarea care se cere formulată în consecință ar suna cam așa: este legitimă investirea domniei sale ca *doctor honoris causa* al Academiei de Arte? Iar răspunsul meu este simplu și fără echivoc: categoric, NU! Calitățile D-lui Ludwig, inclusiv acelea de colecționar ș.a.m.d., sînt în primul rînd calități manageriale și ele nu pot fi răsplătite (acum și aici), fără a naște suspiciuni, cu titluri academice, în timp ce umaniști de

mare anvergură, care o viață întreagă au slujit instituțiile artistice și învățămîntul academic - i-am numit, dintre multele nume posibile, pe René Huyghe, F. Zeri, W. Hofmann - au fost ignorați cu o inacceptabilă seninătate. (S-ar mai putea adăuga, spre consolidarea listei de omisiuni, și numele lui Victor Ieronim Stoichiță, fost profesor la Academia de Arte, actualmente șef al Catedrei de Istoria Artei a Universității Fribourg, Elveția, și unul dintre cei mai importanți istorici de artă contemporană). Dacă în această decizie, Academia de Arte nu se sprijină pe nici un argument serios de ordin general, ea se sprijină, în cel mai bun caz, tot la fel de puțin și pe argumente de ordin particular: cele care privesc exclusiv relația cu arta românească. Și în acest caz șansele D-lui Ludwig sînt din cale afară de fragile. Cu mult înaintea sa, la o distanță incomensurabilă, se află Dl. George Soros, ca să rămînem tot în lumea oamenilor de afaceri, care a oferit culturii și artei românești un sprijin greu de echivalat. Nenumărate expoziții, zeci de participări la mari evenimente internaționale, burse și călătorii pentru studenți, cataloage, cărți de artă, sute de artiști au fost sprijiniți de către Fundația și Centrul de Artă Contemporană pe care domnia sa le conduce. Față de cele câteva achiziții (cinci la număr) ale D-lui Ludwig și de frumoasele sale vorbe despre arta românească, G. Soros a creat instituții, a asigurat artei românești o permanentă comunicare cu lumea și a înlesnit apropierea artiștilor români de ideile și de formele

artei europene. De ce n-a fost răsplătit domnia sa cu un titlu academic? Foarte simplu - și aici se regăsește cu adevărat obiectul discuției noastre -, pentru că el susține un *fenomen*, întretine un *climat* și *finanțează proiecte*, dar nu face *achiziții* directe de la artiști. Ca să fiu mai precis, plătește, însă nu *cumpără*. În acest context, titlul D-lui Ludwig nu este altceva decît o formă camuflată de mituire, o încercare de a-l obliga moral față de cei care l-au drapat în toga academică. Și nu un proces de intenție se ascunde în aceste rînduri, ci doar fireasca stupoare a celui ce observă o lume plină de duplicități care, aparent, visează fracul și jobenul, dar în taină își face planuri scărpinîndu-se sub ișlic. Dl. Ludwig a fost victima acestui joc meschin și martorul inegalabilei priceperi cu care se fac aici, la poalele Carpaților, temenele și genuflexiuni. Iar practicile ceaușiste, că tot am amintit de ele - și D-voastră, D-nă Ribariu, le-ați reținut mirată în scrisoare -, nu sînt, de bună seamă, ale D-lui Ludwig, ci ale celor care i-au creat iluzii academice după același principiu care a mai fost experimentat cu alegerea lui Ceaușescu în fruntea Academiei (a R.S.S. România, de astă dată). Tot în urma unui calcul balcanic, la capătul căruia se întrezăreau bani și protecție. Cu puțină atenție, Dl. Ludwig și-ar fi dat seama că este folosit, că excesul de plecăciune nu-i decît un procedeu de captare a bunăvoinței pe care aceste meleaguri îl cunosc pe de rost. Iar în ceea ce privește gîndurile de viitor, ele sînt optimiste, ca să zic așa, dar nu justifică

acordarea unor cecuri în alb.

Cu toate calitățile indiscutabile, cu toată măreția personalității sale care se întinde, asta e, de la producția de ciocolată și pînă la subtila călătorie prin arta contemporană, Dl. Ludwig rămîne un manager, un mecena și un animator. Statura sa academică (iarăși, aici și acum) nu este decît o ficțiune născută în (și din) imaginația de piață a celor care conduc Academia de Arte Frumoase. Pe care nimeni n-o poate folosi pentru propriile interese, fiindcă ea nu e a noastră, nici a copiilor noștri ci...etc.etc.

În speranța că nu am dreptate, că vorbele mele sînt singura pată pe obrazul acestei lumi imaculate, rămîn, al D-voastră,

Pavel Șuşară

P.S.: În treacăt, D-nă Ribariu, ați asociat afirmația mea privind "marea industrie de ciocolată", "grosolanice publice". După ce am depășit firescul moment de uimire, nu vă ascund faptul că a urmat unul foarte vesel: dacă simpla invocare a "industriei de ciocolată" este o "grosolanice", cum ați putea numi faptul că Dl. Ludwig chiar o deține?

P.P.S.: Independent de voința mea, acest schimb epistolar s-a consumat în spațiul rezervat cronicii plastice. Ceea ce nu mă absolvă de scuzele pe care le datorez cititorilor pentru amînarea unor comentarii la expozițiile curente. P.Ș.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Caractere

...S ÎNT trist, singur, apăsător de singur... Și mai e și duminică. Și e duminică după-amiază, pe la orele 6-7, când totul în jur îți este ostil, străin, e un vid care mă sperie... Duce-se dracului totul, trebuie să mă stăpinesc și să mă apuc de lucru odată... (27 aprilie 1958)

*

STAU, ezit, mă gândesc mereu ce să scriu, de unde și cum să încep. Lenea să fie neputința de a începe? Sau punctul meu de fierbere are un grad mai ridicat, și trebuie să mai aștept, ce? o cumulare de temperaturi. Dificultatea mea, îmi place să cred, provine dintr-o exigență și dintr-o situație, probabil arogantă, pe un nivel superior.

Nu pot să scriu orice, în afară de micile compromisuri, care îmi dau justificarea de a lucra în acest câmp scriitoricesc - ca să am prilejul de a ataca ceva serios, trebuie să-mi fac vânt. Și trebuie. Îmi trebuie însă multă liniște.

Vei tăcea, sau măcar vei glăsuți cândva mai puțin, carne blestemată?! (28 aprilie 1958)

*

EXISTĂ în mine o abjecție pe care trebuie s-o suprim. Când lucrez, când fac ceva care mă prinde, care-mi solicită resursele cele mai omenești, bestiile din mine tac, se retrag în nu știu ce colțuri umbroase, și atunci mă înșeninez.

Nu poți să trăiești altfel decât urînd. Altfel, te clatini, cedezi, te înrăutățești în modul cel mai meschin... (6 mai 1958)

*

IARĂȘI Kafka, vorbele lui Kafka mă urmăresc:

"Să-ți păstrezi calmul! Să fii foarte îndepărtat de tot ceea ce vrea pasiunea. Să cunoști curentul, și tocmai din pricina aceasta să înoți contra curentului!..." (10 mai 1958)

*

FACE mereu calambururi. Îți prinde cuvântul și ți-l asociază cu cele mai absurde expresii. E un mecanism stricat datorită unei dereglări a intelectului, unei neputințe de a se concentra... Își terorizează nevasta, punând-o într-o stare de inferioritate permanentă. Cred că e capabil de orice. Nici un criteriu moral (iunie 1958).

*

ÎNDRĂZNET, inteligentissim, elegant, neliniștit, cu o nebulie ascunsă pe care și-o purifică zgomotos prin chiohlanuri. E un tip precoc în toate. Foarte simpatic. Trebuie să mă împrietenesc cu el. Când se duce să se îmbete, fără a reuși de fapt acest lucru vreodată, ca atîția alții mai puțin înzestrați și provenind din mediul rural, le face lăutarilor cadouri nebune, cravate fistichii. "Are ritm", cum spune despre el un pictor bătrîn, cunosător (iunie 1958).

*

ARE mult umor. E foarte inteligent și bun la suflet, însă "țăran", adică suspicios și posedînd o conștiință practică. Talentul lui mă derutează. Uneori mi se pare cretin. Alteori, surprinzător de original.

Tot umorul lui se întemeiază pe ridiculizare a automatismelor de limbaj, în speță automatismele unei

anumite frazeologii "activisto-sindicaliste". La un moment dat devine enervant prin repetarea formulelor stereotipe. Dar asta, pricepi în cele din urmă, nu e decît un truc. Când ascultă bancuri, se face că nu înțelege, tace și pe urmă traduce, explică poanta, benign. Prima oară m-a dus și pe mine. Excelent camarad. Totuși, în toată strechea lui are ceva periferic, "de șanț"... Confortul ucide drama, domnule, mi-a spus. Sau: - Știi ce mi se întîmplă? Eu când sînt cu nevastă-mea într-o societate, nu pot, devin obiectiv (iunie 1958).

*

PROZATOAREA L. s-a mutat... Am ajutat-o cu Nego să-și care cărțile. E și corespondență masivă, bizară între individ și casa în care stă. Interior burghez de doctor, mobile sinistre, tavan sculptat în ghips... Atmosferă rece, neprimitoare. Un miros pătrunzător de urină de pisică și de lucruri vechi. Și L. care suferă de nervi... schizofrenia ei în mediul acesta lugubru. În holul micuț, oglinzi multe, întunecate. Și camera doctorului, încă nedezafectată: masă de operație, canapea, cutii de medicamente desfăcute, seringi... Am avut impresia că eu și cu Nego eram niște ciocli care tocmai o vîrșiseră într-un cavou pe sensibila, fermecătoarea noastră L., pe micuța burgheză, urînică, plină de complexe, cu fumuri franceze și catolice... (25 noiembrie 1958).

Ochean

Ritualul

CINE se mai poate lăuda că a trecut pragul bărbăției la o vîrstă atît de fragedă? Nu împlinise 13 ani cînd am trăit memorabila ceremonie. Eram, desigur, înaltuț, dar fața era încă netedă ca "spuma laptelui", fără estompări piloase; un singur bouton d'amour, apărut peste noapte, deranja simetria obrazului drept.

Am cercetat literatura de specialitate. Nicăieri n-am găsit date despre acest ritual de inițiere de la noi sau aiurea; Mircea Eliade universalizează călușarii în alt context, dar nu descrie actul în sine. Nici Leo Frobenius, părintele etnologiei, care a petrecut o parte din primul război mondial la București, nu se încumetă să trateze tema, nici fișierul lui James George Frazer nu ne spune nimic. O ușoară aluzie în legătură cu niște triburi africane, în celebra 'Grosse Völkerkunde' nu rezistă comparației.

Totul s-a petrecut în salonul domnului Ghidale din Tîrgu Neamț, care, în persoană, a oficiat. Văd și acum chipul meu palid răsturnat în cinci oglinzi uriașe, apărînd și dispărînd după cum se mișca operatorul, îi aud vocea blîndă ca o melopee, mă înfior cînd revăd pata de sînge înmulțită de cinci ori, cinci infime calicii roșii.

De fapt, ziua a început normal. Dimineața, am vizitat spitalul israelit, construit din milosteniile călugărilor de la Mănăstirea Neamț, unde trebuia să predau un cozonac domnișoarei Rașelica, croitoroașă. Ea se eliberase cu o zi înainte, așa că am ascuns cozonacul într-un ciubar din care se înălța un palmier nevolnic, m-am plimbat prin tîrg și, fiindcă autobuzul spre Fălticeni pleca abia seara, am mîncat de unu singur la hanul din spatele catedralei. Un chelner distins cu o freză à la Rodolfo

EMINESCU: Valorile expresivității

RECUPERAT în anii '50, cu destulă dificultate, de funcționarii agitpropului care mai aveau o urmă de bun simț și care au împins în față poeziile convenabile sub raport ideologic - spre a-i îndupleca pe mai marii lor și pe consilierii sovietici ai acestora, Eminescu - tratat de criticii vremii - (o spun pentru cititorii mai tineri) - pe același plan cu Neculuță - a devenit repede pentru românii de atunci și de aici ceea ce înseamnă el astăzi - pentru românii de peste Prut. Ne indică o cotă, un standing estetic și moral de la care ți-e rușine să cobori și la care merită să aspiri. Ținem la el ca la ceea ce s-ar cuveni să avem mai bun în noi și, probabil, chiar din această nobilă cauză, spiritul critic a amorțit iar cercetarea operei a făcut progrese minime de la contribuțiile binecunoscute ale lui Călinescu și Neșoiu. Nu luăm desigur în calcul descoperirile și precizările cu caracter documentar care, avîndu-și locul și rostul lor, dau oarecare pricină de mulțumire. Cînd s-a primit lumină verde și propaganda ceaușistă a apelat, în disperare de cauză, la instinctele noastre naționale, a fost lăsată să intre în circuit proza politică eminesciană care a iscat, mai curînd, mici turbioane sentimentale, proteste, încrîncenări, focoase adeziuni decît ambiția reală a unei aprofundări analitice. A trebuit să treacă un cincinal de la Revoluție pentru ca Monica Spiridon să tragă textele politice în teritoriul literaturii pentru a le revela teribila lor forță reto-

rică și artisticitatea implicită, adică elementele care intră cu adevărat în zona noastră de interese. Sîntem surprinși de această absență a determinării, de această lipsă de inițiativă întrucît între timp s-a consumat o întregă etapă de avînt al înnoirilor metodologice și, cum am aflat demult de la Kant, metoda e cea care creează obiectul. Avem un surplus de cunoștințe teoretice, am învățat să privim literatura din unghiuri noi, știm astăzi o mulțime de lucruri despre procesul facerii și mai știm că nimeni nu mai poate face abstracție de celălalt proces - cel al receptării ca și de consecințele schimbării orizontului de așteptări. O viitoare carte despre Eminescu va fi obligată să explice puterea misterioasă de reverberație în timp a poeziei, cauzele efectului ei persistent. De ce continuă să ne emoționeze după mai mult de un secol de căutări și experiențe artistice importante care au făcut ca modelul poetic eminescian să ne apară - în raport cu sistemul nostru de așteptări - învechit și, dacă am duce judecata pînă la capăt - am zice chiar datat. Nu cumva, în timp ce valoarea artistică (cea raportabilă) a pălit în destule privințe, au rămas să ne vorbească - neasemuit de pătrunzător - valorile expresivității? De pildă, neîncetînd să ne uimească, puritatea mistică a simțirii, adevărul sentimentelor, trăirea arzătoare a ideilor nu contribuie ele oare la complexitatea efectului, refăcînd în alt plan, terenul pierdut?

obraz, retezîndu-i vîrfurile. Curse puțin sînge, dar priceperea oficianului îl opri cu felurite soluții astringente. Deoarece domnul Ghidale nu avea alți mușterii, iar eu aveam timp, au urmat și alte tratamente. Mai întîi fricțiunea ("obișnuiți pudră sau odicolon?"), apoi comprese calde, apoi o scăpărătoare, un fel de mașină ce bizuia și scotea scînteii, care, aplicată pe obraz, cînd gîdila, cînd înțepa, ferindu-mă să adorm. Am regăsit, mai tîrziu, această mașină la Paris, cum voi povesti imediat. La plată, cînd i-am înmînat domnului Ghidale moneda de argint, i-am mai spus cu aceeași voce nouă: "Păstrați restul!" Domnul Gh. m-a făcut cu discreție atent că în galantarul domniei sale mai are și alte lucruri 'exclusiv bărbătești'.

Am rețrăit plăcerea primului bărbierit după ani în capitala Franței. Eram cu Ioan, care trebuia să se întîlnească cu un client: "Așteaptă-mă aici!, îmi zise. La colț e frizeria unde mă tînd eu regulat. Îți fac cîste. Te iau de acolo, cînd sînt gata." - "Plătești?" - "Plătesc!" Am intrat în frizerie și imediat s-a semnalat: "Un metec!" M-au spălat pe cap, m-au tuns, m-au bărbierit ("ce parfum preferați?"), apoi spre fericirea mea au venit și cu acel aparat care gîdila și înțepa. Se stîfnisese tot personalul în jurul scaunului meu; rîdeau cu gura pînă la urechi, rîdeam și eu din alte motive. Cînd a intrat binefăcătorul meu, René, capul răutăților, i-a raportat: "Monsieur Ioan! E un metec aici, veniți să vedeți ce-i facem!" Ioan mă recunoscuse: "Blestemaților! E prietenul meu. Eu l-am invitat." Și către mine: "De ce i-ai lăsat să-și bată joc de tine?" Am încercat să-i explic: "Mi-am adus aminte de Tîrgu Neamț."

Paul Miron

"Unirea pentru a răzbi"

ISTORIA unui destin brusc schimbat, ritmul întrerupt, contemplarea existenței din alt unghi: *Cartea plecării*, alcătuită din texte scurte, parabolice, uneori poetice, alteori ironice, e un fel de zvon din depărtare. Zvonul multelor voci care povestesc "clișeele și gândurile de dinainte de răzbi". Suferințe, lupte, îndoieli, amintiri. "Ce înseamnă a te desăra, ce poate fi, din această experiență, exprimat și transmis celor, ca și noi, emigrați, celor rămași în Ro-

mițător. Parcă autoarea s-ar teme că se vor pierde vorbe ca "supăralnic", "dulf", "nedevalmaș" "exlumire". Cuvintele sunt cârje pe drumul înstrăinării. "Cu prietenii noi nu vorbim nestingheriți. Părinții români de copii americani sau aculturați altfel nu au cum fi, pentru aceștia, oază de siguranță încrezătoare și infailibilă. Măncăm mirat, ascultăm ușor decalat, pășim pe catalige invizibile". Plecarea trebuie povestită, scrisă, "pentru că, așa cum se întâmplă cu orice fenomen social, ea nu este vizibilă decât prin coroborare, însumări și scăderi, reducerea la o medie caracteristică solid obținută".

Textele au menirea de a socoti "avuția negativă" a dislocării. *Amintirile* în primul rând. Lăzile cu cărți și note ale tatălui (Anton Golopenția, arestat și mort în închisoare) păstrate în pivniță sunt scoase, peste decenii, la lumină. "În timp ce desfăceam cuiele cu cleștele, un locatar, ofițer de securitate ieșit la pensie, s-a oprit lângă noi să vadă ce facem și ne-a spus: Fiți atenți, s-ar putea ca înăuntru să fie bombe". Mama oprindu-se pe scară, în zumzetul molcom al muștelor unui București toropit, să asculte dacă nu era urmărită. "Apoi, fără o vorbă, fără să ofteze, tot atât de neașteptat, mama se încorda și reîncepea, tot atât de ușoară, urcușul". Moartea unui prieten devine un nod rămas în gât pentru toată viața. *Sublinierile unor cuvinte* dau sens unei întregi povești, unei existențe. "Aiere, frate, aiure". Din Mircea Eliade, un citat: "Țara veghea e cuvântul aci însemnat". Absurdul ca formă de expresie, hrănit de cotidian: cel românesc, cel american. Pitorescul american. Pătimirea numelor românești americanizate. Diferența dintre *yard-sale* și *talcioc*.

Dar cel mai important filon în cartea Sandei Golopenția este descoperirea sensului vieții: iubirea aproapelui. "unirea pentru a răzbi" - chiar dacă echipa e invizibilă (părinți dispăruți, prieteni aflați departe...), dăruirea, transmiterea tainelor lumii (așa cum a fost transmisă cultura română urmașilor de către cei care, neputând s-o înfăptuiască, pregăteau viitori luptători). "Să întorci sufletul zi de zi, cum întorci un ceas".

Sensul vieții

SENSUL vieții este, spune răspicat Adler, integrarea, sentimentul de comuniune socială, personalitatea înțeleasă ca parte a întregului (solidaritatea umană). Nu e vorba neapărat de o comunitate a prezentului, ci de una ideală, capabilă să dea direcție, să îndemne la desăvârșire. "Sentimentul de comuniune socială înseamnă înainte de toate o aspirație către o formă de colectivitate pe care trebuie să o gândim ca eternă, așa cum ar putea fi gândită dacă umanitatea ar fi atins țelul perfecțiunii". Înțelegerea vieții individului (impregnat adesea de formula lui Cain: De ce trebuie să-mi iubesc aproapele?) ca pe o călătorie sub Steaua călăuzitoare a binelui obștei, sub a cărei rază poate fi deslușită cărarea bună de cea greșită. "Mișcarea individului și mișcarea masei au pentru noi valoare numai dacă creează valori pentru eternitate, pentru dezvoltarea superioară a întregii umanități". Au dispărut fără urmă cei care nu au contribuit cu nimic la binele obștei, afirmă Adler, au împărțit soarta animalelor preistorice (aparțin doar elementelor, zicea Goethe). "Nimic n-a rămas... ei prăpădindu-se atât trupește cât și sufletește. I-a înghițit pământul. ...Este aici o legitate cosmică secretă, ca și cum exigentul Cosmos ar

Lungul drum al Unirii

CĂȚI mai știu astăzi că România Mare s-a realizat printr-o abilă diplomație și prin sângeroase lupte ce au durat până la jumătatea lui august 1919? Faptul că în 1919 armatele române luptau cu armatele maghiare bolșevice a făcut ca istoriografia comunist-totalitară să treacă aceste evenimente sub tăcere atunci când nu erau considerate... imperialiste. După 50 de ani este greu (încă) de crezut că eroicele lupte de la Mărășești-Mărăști-Oituz au fost o teribilă și sângeroasă rezistență ce a salvat ființa statului român rămas singur în fața puterilor centrale prin retragerea unilaterală a "aliatelor" Rusia consfințită la Brest-Litovsk. Știu astăzi cititorii despre dezastrul în care se găsea țara - încă - în 1918 până în noiembrie? Amănunte despre pacea separată de la București, impusă guvernului colaboraționist cu ocupații austriece și germane? Cât de greu a atârnat această "pace" în tratativele (pentru diplomația română supraomenești) ale Conferinței de Pace de la Paris! A întoarce situația într-o victorie a românilor a necesitat eforturi și subtilitate, gamă nemărginită de mijloace diplomatice, iar nu "norocul imens al poporului român" cum afirma păcălitul de istorie Petre Carp (el crezuse în victoria puterilor centrale și într-un viitor al României legat de Austro-Ungaria).

România la Conferința de Pace de la Paris e o lucrare științifică reprezentând ochiul neutilu asupra acestor evenimente, iar subtitlul ei, "Diplomația lui Ion I.C. Brătianu" este nu un elogiu, ci o "mai dreaptă cinstire" a rolului de primă mărime jucat de acesta în realizarea Marii Uniri (fără a subestima meritele lui Ferdinand I și nici ale lui Iuliu Maniu). Cartea, dovedind acuritate documentaristă dar și talent... literar este rodul cercetărilor de șapte ani întreprinse de Sherman David Spector între 1955-1962 și obiectul unui doctorat la Universitatea New York sub conducerea lui Henry L. Roberts (1916-1972), el însuși cunosător al istoriei țării noastre. Fiindu-i refuzată colaborarea oficială la București, autorul a recurs la izvoare de peste hotare, arhive și mărturisiri (la acea dată erau încă mulți supraviețuitori), corespondență cu personalități inclusiv din diaspora românească. Ideea centrală a cărții se învârtă în jurul unei probleme devenite cronice, ea îndreptățind afirmația lui A.D. Xenopol că anumite faze ale istoriei se repetă: e vorba de recunoașterea jertfei de sânge a poporului român în primul război mondial (800.000 de militari și civili), de considerarea a țării noastre ca "putere cobeligerantă", de ștergere sau motivare a păcii separate de la București (toamna 1918) care scotea România din rândul țărilor beneficiare ale victoriei finale. Unde am mai auzit așa ceva? Nici azi nu i se recunosc României meritele și jertfele

Sherman David
Spector

ROMÂNIA LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

Sherman David Spector,
România la Conferința de Pace de la Paris. Diplomația lui Ion I.C. Brătianu. Traducere de Sorin Păru. Institutul European. Iași, 1995. 382 p. Lei 6732.

din lupta antifascistă de după 23 august 1944, în schimb i se reproșează alianța silită de evenimente și de contextul geopolitic cu Germania hitleristă din prima jumătate a celui de-al doilea război mondial. Istoria se repetă parcă prea repede.

"Abandonată, trădată, sufocată, România a trebuit să se supună unui tratat oribil, pe care dumneavoastră sunteți chemați să-l revizuiți", argumenta Brătianu la Conferința de Pace de la Paris. Mai există asemenea voci, cu asemenea raționamente politice și platformă morală, cu asemenea prestigiu personal și dăruire patriotică încât să convingă într-un context multinațional, de multe ori ingrat ori ostil?

Cartea abundă în noutăți, amănunte pitorești, adesea "vizuale". Cum se îmbrăcau "personajele", locul lor la masa tratativelor, mașinațiunile din culise, păreri "sincere" din corespondența personală a unor delegați, înfățișarea hărților pe care creioane colorate și rigle trasau destinele unor popoare, ignoranța unor diplomați ai marilor puteri în privința istoriei ori geografiei românești ("Unde vine acest Banat și ce e cu el?"). Statele Unite ale Americii intrau atunci, în 1919, pentru prima oară în forță în evenimentele și soarta Europei. Wilson fusese foarte abil "amestecându-se" în război în ceasul al 12-lea, când beligeranții erau vlăguiti. Diplomația românească debuta în întâlnirile cu delegații acestei mari puteri, eforturile românilor trebuiau înzecite și diversificate. A fost hotărâtă deplasarea reginei Maria la Paris. Păreri celor cu care s-a întâlnit acolo au fost sincere elogioase, oamenii de stat s-au lăsat cucerți de frumusețea, cultura și distincția ei. Lucrarea se încheie cu accent pe victoria diplomatică, împlinirea întregirii naționale. Conchide onestul I.C. Brătianu (câți își pot imagina astăzi că umbla prin Europa cu puil fript învelit în hârtie pentru a nu cheltui diurna țării?) în 1919: "Astăzi soldații români de pe Tisa și de dincolo de ea au asigurat frontierele României și au apărut civilizația europeană împotriva valului distrugător al bolșevismului".

Sanda Golopenția, *Cartea plecării*. Editura Univers, București 1995. 239 p. Lei 5000

mânia care încearcă să înțeleagă, celor din țările în care trăim acum fantomatic, celor care ne vor urma". Sanda Golopenția, n. 1940, emigrată în 1980 în America, lingvistă din familie de etnologi, are ureche muzicală pentru toate aceste "voci", pentru toate acele "zgomote prietene", pentru cuvintele, durerile, gesturile rătăcirii. "Fiecare plecare și-a avut bogăția ei de întâmplări, coconul de ezitare și năzuință, partea de analiză și moarte interioară, de bilanț și raționalizări. Le purtăm încă povara negândită...". Plecări definitive, plecări în masă, au cunoscut multe nații. Nu de bine s-au deplasat comunități întregi, care au ajuns să nu-și mai vorbească limba "fără greș și născocitor". Trebuie spus de la bun început că nu din această categorie face parte Sanda Golopenția. Rareori am citit texte într-o română atât de frumoasă, de "născocitoare". Cuvintele par a avea rost mângâietor dar și... trans-

Alfred Adler, *Sensul vieții*. Traducere, cuvânt înainte și note de Leonard Gavrilu. Editura IRI, București 1995. 222 p. f.p.

porunci: Cărați-vă! Voi nu ați înțeles sensul vieții, nu puteți aspira la viitor!" Adler recunoaște că de fapt nu poate fi spus exact ce contează pentru eternitate și ce nu. Ar ajunge măcar evitarea răului. Războaiele, ura rasială și religioasă determină întotdeauna la generațiile următoare "o prăbușire a sentimentului de comuniune socială și, în consecință, o agravare a celorlalte rele". Privirea, toate simțurile, acceptă cele din jur, asocierea la întreg. Virtutea stă în colaborare, viciul - în tulburarea acestora. Izolarea ar dezvălui un eșec al individului.

În realitate, nu orice colaborare "creează valori pentru eternitate" iar însingurarea gânditorului poate arde toate etapele cunoașterii, spre binele obștii în viitor.

Cărți primite la redacție

◆ Rudolf Steiner, *Esoterismul creștin. Propunere de cosmogonie psihologică*. Traducere Maria Ivănescu. Editura Univers Enciclopedic 1995. 132 p. Lei 3000.

◆ Rudolf Steiner, *Ierarhiile spirituale și reflectarea lor în lumea fizică*. Traducere Cristina Muică. Editura Univers Enciclopedic 1995. 155 p. Lei 3300.

◆ Rudolf Steiner, *Misterul biblic al Genezei*. Traducere Victor Oprescu. Editura Univers Enciclopedic, 1995. 155 p. Lei 3300.

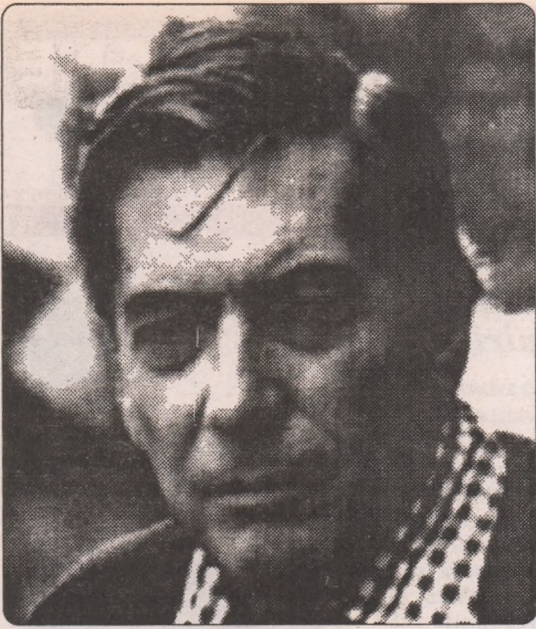
◆ Rudolf Steiner, *Apocalipsa lui Ioan*. Traducere și note Victor Oprescu. Editura Univers Enciclopedic, 1996. 270 p. F.p.

◆ Mircea Păcurariu, preot prof. univ. dr., *Dicționarul teologilor români*. Editura Univers Enciclopedic, 1996, 500 p. F. p.

◆ Ioan Aurel Preda, *English Romantic Poets*. Ed. Institutul European, 1995. 255 p. Lei 4896.

Trompeta din

Mario Vargas Llosa

Aurorei Bernárdez

IN DUMINICA aceea din 1984 tocmai mă instalasem la birou să scriu un articol când a sunat telefonul. Am făcut ceva ce nu prea obișnuiam să fac: am ridicat receptorul "Julio Cortázar a murit, a spus vocea ziaristului. Dictați-mi comentariul dvs."

M-am gândit la un vers de Vallejo - "Español de puro bestia" - și, bălbâindu-mă, m-am conformat. Dar în acea duminică, în loc să scriu articolul, i-am răsfoit și recitit câteva dintre povestiri și pagini din romanele sale, care-mi erau foarte vii în memorie. Nu mai știam de mult nimic despre el. Nici despre lunga lui suferință, nici despre dureroasa-i agonie. Dar m-am bucurat să aflu că Aurora îi fusese alături în ultimele luni de viață și că, grație ei, a avut parte de o înmormântare decentă, fără bufoneriile revoluționarilor care profitaseră atât de el în ultimii ani.

Îi cunoscusem pe amândoi cu peste un sfert de veac în urmă, în casa unui prieten comun, la Paris, și de atunci până când i-am văzut ultima oară împreună, în 1967, în Grecia - unde lucram toți trei ca traducători la o conferință internațională despre bumbac - n-am conștientizat să mă minunez de spectacolul pe care-l ofereau cei doi, Aurora și Julio, când îi vedeai și-i auzai conversând în tandem. Toți ceilalți paream de prisos. Tot ce spuneau era inteligent, cult, amuzant, vital. Adevsea mă gândeam: "Nu pot fi mereu așa. Conversațiile acestea le repetă, acasă, pentru a-și năuci interlocutorii cu anecdote neobișnuite, cu citate extraordinare și cu acele glume, care, spuse la momentul potrivit, destind climatul intelectual."

Își pasau subiectele de la unul la altul ca doi scamatori desăvârșiți și cu ei nu te puteai plictisi niciodată. Ceea ce admiram și invidiam la această pereche era perfectă complicitate, inteligența secretă ce părea să-i unească și totodată atracția pe care o exercita asupra lor literatura - atracție exclusivă și totală - dar și generozitatea lor față de toată lumea și mai ales față de începători ca mine.

Era greu să-ți dai seama cine citise mai mult și care dintre ei spunea lucruri mai profunde și mai neașteptate despre cărți și autori. Faptul că Julio scria și Aurora doar traducea (în cazul ei, acest doar vrea să reprezinte exact contrariul a ceea ce pare a fi) era ceva ce întotdeauna am presupus a fi provizoriu, un sacrificiu temporar al Aurorei pentru ca în familie să nu existe, pe moment, decât un singur scriitor. De câte ori o revăd, acum, după atâția ani, abia pot să mă abțin să n-o întreb dacă a scris multe lucruri, dacă se va hotărî, în fine, să le publice...

Părul i-a albit, dar în rest e neschimbată. Măruntă, puțină la trup și

cu aceeași ochi albaștri, inteligenți și plini de viață. Urcă și coboară stâncile mallorquine din Deyá cu o agilitate care pe mine mă surprinde și-mi dă palpitații. În felul ei, și ea posedă o calitate cortazariană prin excelență: aceea de a fi un Dorian Gray.

În seara aceea din 1958, m-au așezat la masă lângă un băiat foarte înalt și slab, cu părul tuns scurt, fără barbă, cu mâini mari pe care le mișca în timp ce vorbea. Publicase deja o carte de povestiri și se pregătea să scoată un al doilea volum, într-o colecție mică, îngrijită de Juan José Arreola, în Mexic. Și eu mă pregăteam să scot o carte și ne făceam proiecte, schimbând păreri ca doi tinerei care fac primii pași în literatură. Abia când ne-am despărțit am aflat, uluit, că el era autorul povestirii *Bestiario* și al atâtor alte texte pe care le citisem în revista *Sur* condusă de Borges și de Victoria Ocampo, admirabilul traducător al operelor complete ale lui Poe, pe care le devorasem în două tomuri voluminoase, publicate de Universitatea din Puerto Rico. Părea de vârsta mea, dar în realitate era cu douăzeci și doi de ani mai mare ca mine.

În anii '60, și mai ales în cei șapte pe care i-am trăit la Paris, el a fost unul dintre cei mai buni prieteni ai mei și totodată mi-a fost un fel de model și de mentor. Lui i-am dat să-mi citească în manuscris primul roman, așteptându-i verdictul cu emoția unui începător. Și atunci când i-am primit scrisoarea, generoasă, aprobatoare și cu câteva sfaturi, m-am simțit fericit. Cred că mult timp am scris de parcă el m-ar fi supravegheat, simțindu-i ochii încurajatori sau critici, peste umărul meu. Îi admiram viața, ritualurile, maniile și obiceiurile, simplitatea și limpezimea prozei sale și acea aparență cotidiană, casnică și glumeață pe care o adoptau temele fantastice în povestirile și romanele sale. Ori de câte ori Aurora și cu el mă invitau la cină, mai întâi în micul apartament de lângă rue de Sèvres și apoi în căsuța în spirala de pe rue du Général Beuret, era o adevărată sărbătoare pentru mine. Mă fascina acel panou cu tăieturi din ziare conținând știri neobișnuite și obiectele neverosimile pe care le strângea ori confecționa în acel spațiu misterios care se pare că *exista* în casa lui, spațiu în care Julio se retrăgea ca să cânte la trompetă și să se distreze ca un copil: camera jucăriilor. El cunoștea un Paris secret și magic, care nu figura în nici un ghid și după fiecare întâlnire cu el mă despărțeam plin de comori: filme pe care trebuia să le văd, expoziții pe care să le vizitez, cotloane pe unde să bântui, poezi pe care să-i descopăr și chiar un congres de vrăjitoare în Mutualité, care pe mine m-a plictisit peste măsură dar pe care el avea să-l evoce apoi, într-un chip extraordinar, ca pe un apocalips plin de umor.

Cu acest Julio Cortázar puteai fi prieten, dar niciodată unul intim. Distanța pe care știa el s-o impună, grație unor politeturi și reguli pe care trebuia să le respecti dacă doreai să-i rămâi prieten îi dădea un farmec anume, conferindu-i un oarecare mister și dând vieții sale o dimensiune secretă ce părea să creeze acel fond neliniștitor, irațional și violent care se ivea

uneori în textele sale, chiar și în cele mai jucăușe și mai glumețe. Era un om cu o viață privată prin excelență, cu o lume interioară construită și păstrată ca o operă de artă la care poate doar Aurora avea acces și pentru care nimic nu părea să aibă importanță, cu excepția literaturii și, probabil, a existenței.

Asta nu înseamnă că era livresc, erudit, intelectual în stilul lui Borges, de exemplu, care a scris, pe bună dreptate: "Multe lucruri am citit și puține am trăit". La Julio literatura părea să se dizolve în experiența cotidiană și să-i marcheze viața întreagă, însuflându-i-o și îmbogățindu-o cu o strălucire deosebită, fără a o lipsi de sevă, de instinct, de spontaneitate. Probabil că nici un alt scriitor n-a conferit jocului demnitățile literare pe care i-a dat-o Cortázar și nici nu l-a transformat într-un instrument de creație și de explorare artistică atât de ductil și de profitabil. Dar afirmând asta atât de serios, denaturez adevărul, pentru că Julio nu se juca pentru a face literatură. Pentru el, scrișul era joacă, amuzament, organizare a vieții - a cuvintelor, a ideilor - cu arbitraritatea, libertatea, fantezia și lipsa de spontaneitate specifice copiilor și nebunilor. Dar jucându-se în acest fel, opera lui Cortázar a deschis porți inedite, ajungând să dezvăluie adâncimi necunoscute ale condiției umane și să atingă transcendentul, realizând ceea ce nu și-a propus niciodată, cu siguranță. Nu degeaba romanul său cel mai ambițios se numește *Şotron*, deci un joc de copii. /.../

Şotron a stimulat abordarea îndrăzneată a formei narative la noii scriitori hispano-americani, reușind ceea ce puține cărți anterioare sau posterioare au izbutit, dar ar fi nedrept să-l numim un roman *experimental*. Această calificare are un aer abstract și pretențios, sugerând o lume de eprubete, retorte și table cu calcule algebrice, ceva fad, rupt de viața înconjurătoare, de dorință și plăcere. *Şotron* respiră viață prin toți porii, este o explozie de proșpețime și mișcare, de exaltare și ireverență juvenilă, un puternic hohot de râs față de acei scriitori care, așa cum spunea Cortázar, își pun guler fals și cravată pentru a începe să scrie. Julio a scris mereu în cămașă, degajat și vesel ca o persoană care se așează la masă pentru a servi cu plăcere ceva gătit în casă ori pentru a asculta un disc favorit în intimitatea căminului. *Şotron* ne-a învățat că râsul nu este dușmanul gravității și că tot ce este iluzoriu și ridicol poate sfârși în experiment dacă este luat prea mult în serios. Tot astfel cum, într-un anumit fel, marchizul de Sade a epuizat din start toate excesele posibile de cruzime sexuală, ajungând în romanele sale la extreme irepetabile, *Şotron* a reprezentat un fel de apoteoză a jocului formal dincolo de care orice roman *experimental* s-ar naște învechit și repetat. Iată de ce, asemenea lui Borges, Cortázar a avut numeroși imitatori, dar nici un discipol. /.../

POVESTIRILE lui Cortázar nu sunt mai puțin ambițioase și iconoclaste ca textele sale narative de largă respirație. Dar ceea ce este în ele mai original și mai abrupt se reflectă rareori cu virtuozitatea impudică pe care o regăsim în romanele *Şotron*, *62-model de înarmare* și *Cartea lui Manuel* unde cititorul are câteodată senzația că este supus unor teste de efi-

ciență intelectuală. Romanele acestea sunt manifeste revoluționare, dar adevărata revoluție cortazariană are loc în povestirile sale. Mai discretă, dar mai profundă și permanentă pentru că ea răstoarnă însăși natura ficțiunii, acea legătură indisolubilă dintre formă și fond, dintre mijloc și scop, dintre artă și tehnică pe care o regăsim la creatorii cei mai de seamă. În povestirile sale, Cortázar n-a experimentat: el a găsit, a descoperit, a creat ceva nepieritor.

AȘA CUM titlul de scriitor *experimental* nu i se potrivește, ar fi insuficient să-l numim scriitor *fantastic* deși, dacă ne-am juca de-a definițiile, ultima i-ar fi plăcut mai mult scriitorului decât prima. În realitate, Cortázar era un scriitor realist și fantastic totodată. Lumea pe care a inventat-o el este inconfundabilă tocmai datorită acestei stranie simbioze care era considerată unica *fantastică* în viziunea lui Roger Caillois. În prologul la "Antologia literaturii fantastice" pe care a alcătuit-o, Caillois afirma că arta cu *adevărat* fantastică nu se naște din voința creatorului ei, ci strecurându-se printre intențiile acestuia, din întâmplare sau din pricina unor forțe misterioase. Astfel, după el, fantasticul nu rezultă dintr-o tehnică, nu este un simulacru literar, ci este ceva greu de prevăzut, o realitate care se ivește *fără premeditare* într-un text literar. Rețin o lungă și pasionantă discuție cu Cortázar, într-un bistro din Montparnasse, despre această teză a lui Caillois și entuziasmul lui Julio față de ea precum și surpriza lui când l-am asigurat că teoria aceea mi se părea că se potrivește ca o mânășă cu ceea ce se întâmplă în ficțiunile lui.

Explicația acestei alchimii care reunește în ficțiunile lui Cortázar cea mai ireală fantezie cu viața liberă, a imaginației fără restricții, cu viața îngrădită a trupului și a istoriei, o constituie stilul. Un stil care simulează nemaipomenit oralitatea, dezinvoltura limbajului cotidian, modul spontan în care se exprimă omul obișnuit, fără termeni pompoși și exagerați. Dar este o iluzie, firește, pentru că în realitate omul obișnuit se exprimă într-un mod confuz, cu repetiții și complicații care n-ar putea fi transpuse în scris. Limba lui Cortázar este și ea o ficțiune, creată cu multă măiestrie, un artificiu atât de eficace încât pare *natural*. Ficțiunile lui Cortázar datorează acestui stil extraordinara lor autenticitate, acel suflu uman care se simte chiar și în cele mai complicate scrieri. Este un stil atât de funcțional încât cele mai bune povestiri ale lui Cortázar par *spuse*. /.../

Joc, nebunie, poezie, umor, toate se constituie într-un amestec alchimic în *Ocolul zilei în optzeci de lumi*, *Ultima rundă* și în mărturia acelei absurde călătorii pe o autostradă franceză *Auto-nauții de pe cosmodrom* în care include toate plăcerile, maniile, obsesiile, simpatiile și fobiile cu o obrăznicie veselă de adolescent. Aceste trei cărți reprezintă câteva jaloane ale unei autobiografii spirituale și par să marcheze o continuitate în viața și opera lui Cortázar, în modul său de a concepe și practica literatura, ca pe un jucăuș permanent priciu, ca pe o jucăuș ireverentă. Dar este vorba de o altă iluzie. Pentru că, spre sfârșitul anilor șaiszeci, Cortázar a fost protagonistul uneia dintre acele

Deyá

transformări care, după cum avea să afirme el însuși se-ntâmplă doar în literatură... Și din acest punct de vedere Julio a fost un cronopiu imprevizibil.

Transformarea lui Cortázar, cea mai spectaculoasă pe care am observat-o vreodată la cineva, o mutație pe care adesea îmi venea s-o compar cu cea experimentată de personajul povestirii *Axolotl*, s-a produs, conform versiunii oficiale, în mai 1968. În acele zile fierbinți el a fost văzut pe bariadele Parisului, împărțind foi volante și amestecându-se cu studenții "care doreau să aducă imaginația la putere". Avea cincizeci și patru de ani. În cei șaisprezece ani cât a mai trăit, a devenit un scriitor angajat în lupta pentru socialism, apărând Cuba și Nicaragua, semnând numeroase manifeste și nelipsind de la congresele revoluționare.

În cazul lui, spre deosebire de alți colegi de-ai noștri care au optat pentru un asemenea militantism, dar din snobism sau oportunitism - făcându-și din asta un *modus vivendi* și o metodă de a cuceri poziții privilegiate în rândul intelectualității, care deținea și continuă să dețină monopolul stângii în lumea hispanică - această schimbare a fost autentică, dictată mai degrabă de etică decât de ideologie (la care era în continuare alergic) și de o adeziune totală. Viața lui s-a organizat în funcție de această transformare, devenind publică și aproape promiscuă și noua lui atitudine s-a resimțit mult și în opera lui, care părea scrisă de o altă persoană, foarte diferită de aceea care percepea înainte politica cu ironie disprețuitoare și ca pe ceva foarte îndepărtat. Niciodată n-am încetat să-l prețuiesc și să țin la el și, în ciuda distanței, prietenia noastră a supraviețuit tuturor dezacordurilor politice.

Dar Julio s-a schimbat mult și nu numai în plan politic. Sunt sigur că el a devenit altul cu un an înainte de 68, când s-a despărțit de Aurora. După cum spuneam, în 1967 am fost toți trei în Grecia, lucrând împreună ca traducători. Diminețile și serile ni le petreceam stând la aceeași masă, în sala de conferințe a hotelului Hilton iar nopțile în restaurantele din Plaka, la poalele Acropolei, unde mergeam de fiecare dată să cinăm și împreună vizitam muzee, biserici ortodoxe, temple și într-un week-end ne-am dus chiar pe insula Hydra. Când am revenit la Londra, i-am spus Patriciei: "Perechea perfectă există. Aurora și Julio au știut să înfăptuiască acest miracol: cuplul fericit". Peste câteva zile am primit scrisoarea lui Julio prin care mă anunța că se despărțise de Aurora. Cred că în viața mea nu m-am simțit atât de derutat.

Când l-am revăzut după aceea, la Londra, cu noua lui parteneră, era o altă persoană. Avea părul lung și o barbă roșcată și impunătoare, ca de profet biblic. M-a rugat să-l duc să cumpere niște reviste erotice și vorbea de marijuana, de femei, de revoluție așa cum vorbea înainte de jazz și de fantasmă. Era la fel de simpatic și de puțin pretențios, neafișând acea afectare prețioasă care-i face insuportabili pe scriitorii de succes care au trecut de cincizeci de ani. Avea chiar un aer tineresc

Julio Cortázar

și părea tonic dar mi-era greu să-mi închipui că era vorba de același om pe care-l cunoscusem înainte. Ori de câte ori l-am întâlnit apoi - la Barcelona, în Cuba, la Londra sau Paris, la congrese sau mese rotunde, la întâlniri oficiale sau conspirative - rămâneam din ce în ce mai perplex: să fie el? Era Julio Cortázar? Era el, firește, dar semăna cu viermișorul transformat în fluture ori cu fachirul din poveste care, după ce a visat un maharajah, a deschis ochii și s-a trezit așezat pe un tron, înconjurat de curteni care-i prezentau omagiile.

AM SENTIMENTUL că acest alt Julio Cortázar s-a individualizat și a creat mai puțin decât celălalt. În schimb, însă, cred că a avut o viață mai intensă și poate mai fericită decât cea anterioară în care, după cum singur afirma, existența se rezuma pentru el la o carte. Spun asta pentru că de câte ori l-am revăzut părea întinerit, exaltat, bine dispus.

Dar numai Aurora știe lucrul acesta, cu siguranță, și nu-mi permit s-o întreb. În acele zile călduroase de vară din Deyá nici măcar n-am vorbit mult despre Julio, deși el era mereu prezent parcă în conversațiile noastre, dând replica abil ca întotdeauna. Căsuța, ascunsă pe jumătate printre măslini, chiparoși, *bougainvilles*, lămâi și hortensii păstrează ordinea și curățenia mentală a Aurorei, firește, și este o plăcere imensă să simți în mica terasă briza nopții și să vezi cum moare ziua și apare cornul lunii în vârful dealului. Din când în când se aude cântecul fals al unei trompete. Dar nu e nimeni primprejur. Deci sunetul iese din acel afiș aflat în fundul sălii, unde un băiat înalt, slab și fără barbă, cu părul tuns nemțește și cu o cămașă cu mâneci scurte - acel Julio Cortázar pe care l-am cunoscut eu - se joacă jocul lui favorit.

Traducere de Luminița Voina-Răuț

Fragmente din prefața lui Mario Vargas Llosa la vol. I, din *Opere complete - Julio Cortázar*, Ed. Alfaguara, 1995

Alf Lombard

◆ La 1 martie a încetat din viață cel mai important românist din Europa. Născut la Paris la 8 iulie 1902, Alf Lombard a fost titularul catedrei de filologie romanică de la Universitatea din Lund (Suedia) între 1939 și 1969 și unul dintre cei mai mari prieteni ai României, printre apropiații săi numărându-se toți lingviștii noștri de marcă, de la Sextil Pușcariu la Al. Rosetti și Al. Graur. În numărul viitor vom rezerva un spațiu mai larg prezentării vieții și operei științifice a lui Alf Lombard, sub semnătura Floricăi Dimitrescu.

1700 !

◆ *Ghidul Mont Blanc 1996 al premiilor și concursurilor literare* publicat de Bertrând Labes la Ed. Cherche Midi repertoriază 1700 de premii și concursuri anuale în Franța, cu 250 mai multe decât acum trei ani. Împărțite în trei categorii: premii, concursuri și premii rezervate presei, fiecare cuprinde toate indicațiile utile: organismul responsabil, valoarea recompensei, condițiile de participare, data și locul concursului și ale remiterii premiilor, componența juriului. Autorii au de unde alege. Ar fi interesant de văzut cam câte premii și concursuri literare există acum la noi și care e valoarea lor materială.

Vita Sackville-West

◆ Pînă la căsătoria sa din 1913, Vita Sackville și-a petrecut tinerețea într-un loc fabulos, castelul Knole din Kent, unde s-a născut în 1892 - un palat cu peste 300 de camere, 7 curți interioare, 52 de scări, înconjurat de un splendid parc-pădure. Această aristocrată avea trei pasiuni: cărțile, femeile și florile. Prima s-a materializat în 20 de romane, culegeri de poeme și eseuri. A doua a rămas cunoscută mai ales prin iubirea tumultuoasă cu Virginia Woolf, căreia i-a inspirat personajul Orlando. Iar celei de a treia i se datorează minunatele grădini de la Sissinghurst, la care a lucrat pînă la moartea ei, în 1962, și care pot fi admirate și azi. În ciuda relației strînse cu Virginia Woolf, opera literară a Vitei Sackville nu poartă amprenta cercului Bloomsbury, romanele sale (între care cele mai cunoscute sînt *Istorie de familie*, 1932 și *Eduardienii*, 1930) fiind tradiționale cronici de moravuri ale societății aristocratice, scrise cu vervă și umor englezesc. Astăzi ele își mențin interesul în primul rînd ca documente de epocă.

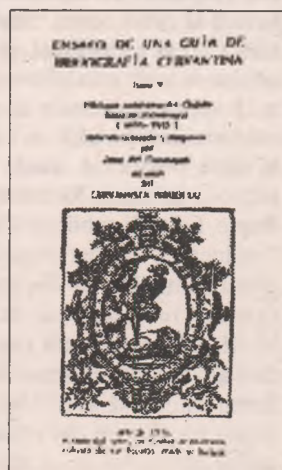
Yehudi Menuhin - 80

◆ Lord Yehudi Menuhin a împlinit 80 de ani și parcă nu îți vine a crede că este și el supus contingențelor vieții, într-afit aparține legendei. Cu două decenii în urmă scria: "...cînd privesc înapoi, ceea ce mă uimește este liniaritatea vieții mele... încerci o senzație curioasă, chiar ușor descumpănitoare dîndu-ți seama că ai împlinit ceea ce pare a fi fost un destin". Destinul său a fost să se dedice muzicii, căutărilor spirituale, binelui, să întruchipeze demnitatea umană. A dăruit, de la primii săi pași în artă, bucurie și înălțare sufletească celor ce l-au ascultat, le-a stat alături cu generozitate îndulcindu-le ultimii ani de viață maestrului său drag George Enescu dar și exilatului Bartók iar acum, la vîrsta senectuții se cheltuiește neobosit pentru formarea noilor generații de interpreți, într-o adevărată cruciadă pentru promovarea talentelor tinere. Deschis către frumos cu o totală lipsă de prejudecăți, a pătruns în universul muzicii indiene, a descoperit resursele improvizației jazzistice și a primit darul cuvîntului scris. Cele cîteva volume de amintiri, eseistică etc. completează imaginea Lordului Menuhin, cetățean al lumii și cel mai complex muzician al timpului nostru.

Bibliografie cervantină

◆ Exeget reputat al creației lui Cervantes, José María Casasayas, vicepreședinte al Asociației Cervantiștilor, a publicat de curînd o valoroasă lucrare *Ensayo de una guía de bibliografía cervantina*, care oferă - putem spune exhaustiv - date asupra edițiilor spaniole ale romanului *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* în cele trei veacuri de la apariția sa (1605-1915). Lucrarea face parte dintr-o amplă încercare bibliografică ce urmărește, în al doilea volum, prezentarea acestor ediții pînă în zilele noastre, următoarele trei volume fiind dedicate traducerilor nemuritorului roman al lui Cervantes.

un radio actual

în fiecare zi, de luni pînă vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

Luni: Față în față cu vecinul Irina Corbu
Marți: Câinele de pază Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă Carmen Bendovski
Joi: Fiți întreprinzători Adrian Dumitru
Vineri: Taxiul de noapte N.C. Munteanu

Revista revistelor

Din arhive machiate

În urma reproducerii și comentării la această rubrică a părerilor d-lui Banu Rădulescu, publicate în "Memoria" nr. 15, cu privire la volumul *Memorialul ororii. Documente ale procesului "reeducării" din închisorile Pitești, Gherla*, apărut la Editura Vremea sub îngrijirea unui colectiv, am primit din partea d-nei Silvia Colfescu, directoarea acestei edituri (care, ni se spune, "nu are nici o legătură cu ziarul «Vremea» și cu Adrian Păunescu"), o replică pentru a fi inserată, "în spiritul deontologiei gazetărești, în chiar acest spațiu. Cum la "revista revistelor" nu facem decât să rezumăm și să comentăm succint materiale apărute în alte periodice, credem că replica s-ar fi convenit adresată d-lui Banu Rădulescu și revistei "Memoria". ♦ Pe de altă parte, Cronicarul recunoaște că, atunci când a reprodus păreri d-lui Banu Rădulescu, nu citise volumul incriminat (scopul "revistei revistelor" nefiind recenzarea *cărților*, deci reproșului d-nei directoare că nu ne-am adresat editurii spre a verifica temeinicia afirmațiilor din "Memoria" îi putem răspunde cu creditul de care se bucură în ochii noștri "revista gândirii arestate" și redactorul ei șef). Cum editura a avut amabilitatea să ne trimită volumul, trebuie să spunem că mîhnirea colectivului ce l-a redactat e în parte justificată, unele dintre acuzațiile d-lui Banu Rădulescu fiind nedrepte. Editorii subliniază în prefață că "reeducarea" a fost organizată de regimul comunist, iar documentele procesului încheiat cu sentința din 10.XI.1954 reprezintă punctul de vedere al acestuia. Ei spun limpede: "Ne facem datoria să avertizăm cititorul că aceste documente sînt emanația autorităților comuniste și, ca atare, reprezintă strict punctul de vedere al acestora. Rămîne în sarcina cititorului să cîntărească adevărul care transpare printre

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

rînduri și să acorde locul cuvenit victimelor și călăilor". ♦ În ceea ce privește însă omisiunea din volum tocmai a acelor documente în care apăreau persoane importante ale ierarhiei securisto-comuniste a epocii, argumentele editorilor nu ni se par prea convingătoare pentru un volum ce se vrea "izvor de informație" și "instrument de lucru". În același cuvînt introductiv ni se spune: "Lipsă unor documente care, în mod firesc, ar fi trebuit să existe în dosarul procesului (declarațiile martorilor la proces, ultimul cuvînt al acuzațiilor) se datorează fie absenței lor din dosar, fie condițiilor de stress în care a avut loc selectarea materialelor de arhivă. [...] Interogatoriile la proces ale inculpaților au fost consemnate de către grefier cu o scriere ilizibilă, astfel încît nu au putut fi incluse în volum, descifrarea lor comportînd riscul de imprecizie". Un proces în care apar pe larg documentele anchetei, declarațiile martorilor acuzării, rechizitoriul, sentința etc. e suspect dezechilibrat prin lipsa totală a "apărării". Pentru un editor serios riscul de "imprecizie" în descifrare e preferabil eliminării totale a documentului, iar condițiile de stress în care s-au selectat materialele de arhivă (?) nu pot justifica absența din volum a acestei secțiuni anume. ♦ În schimb, dl Banu Rădulescu nu a menționat capitolul de la sfîrșitul cărții, în care sînt publicate mărturiile recente ale unor participante la proces ca martori-victime (dintre puștii supraviețuitori solicitați de editură, unii au refuzat să răspundă) și în care sînt acuzate direct regimul comunist și securitatea. Dacă procesul din 1954 urmărea să acrediteze ideea că "umanista" conducere comunistă n-avea nici o implicare în atrocitățile "reeducării" și i-a pedepsit exemplar pe făptași, acest capitol de mărturii demonstrează cu nume că de la ofițerii politici la directorii penitenciarelor și mai sus, pînă în vîrfurile ierarhiei se știa și se aproba inimaginabila tortură fizică și morală. (În textele a doi dintre deținuții supuși reeducării apare o legendă conform căreia, după execuția lui Eugen Turcanu, el ar fi fost văzut în celulele de la Jilava, căindu-se și cersînd iertare victimelor sale...). ♦ Asigurînd Editura Vremea că apreciem cum se cuvine volumul de muncă pe care-l reprezintă o asemenea carte de aproape 1000 de pagini, dar păstrîndu-ne rezervele în ceea ce privește echilibrul sumarului, vom urmări cu interes continuarea polemicii în revista "Memoria", acolo unde îi e locul.

Apucături de securist

Delectabil numărul din *EUPHORION* consacrat Veneției. Pentru iubitorul de călătorii imaginare, *Euphorion* întoarce pe toate fețele orașul fascinant, această Mecă a pelerinilor turismului, în care artiștii vin să caute și urmele precursorilor, dar și propriul lor Sfinx, ca și cum Veneția ar fi locul întîlnirilor cu destinul. Cu o grațioasă

LA MICROSCOP

O armată de primari

M-AM UITAT curios la armata de primari și consilieri de primărie ai PD-ului. Să fi fost un regiment. Toți acești oameni au venit la București să primească ultimele instrucțiuni înainte de alegerile locale. Punînd cap la cap toate emisiunile de știri care au dat imagini de la această întrunire, am obținut în jur de cinci minute de film t.v. consacrat aleșilor locali ai acestui partid și ai PSDR-ului. Cei mai mulți aveau aerul inconfundabil al oamenilor care știu de unde pleacă, dar nu și la ce se întorc. Și cred că dacă, prin absurd, cineva i-ar strînge laolaltă pe toți primarii din țară, majoritatea ar avea aceeași înfățișare. Nici în ultimii ani ai lui Ceaușescu primarii n-aveau, în general, o soartă mai bună. Se trezea o furie în alegători împotriva primarilor care candidau din nou, încît aceștia simțeau nevoia să și scrie de ce nu-i mai aleg pe foști. Oamenii nu se încurcau cu anonime, ci scriau direct pe buletinele de vot.

Ca profesor la țară pînă în '85, am prins două rînduri de alegeri locale. Supravegheam urnele, dar mai mult pălăvrăgeam cu alegătorii. De curiozitate încercam să-i trag de limbă cu cine au de gînd să voteze. Cei mai tineri, care se lămuriseră că relațiile mele cu primăria din comună erau reci gheață, mă puneau la curent cu opțiunile lor, cu acel limbaj al țărănilor de cîmpie care înjură cu plăcere și cînd admiră și cînd detestă pe cineva. Înjurătura cu sens pozitiv era marcată aproape invariabil de precizarea aleșului: "Pe Cutare îl aleg, dom profesor (urma înjurătură), că nu fură!" Cealaltă înjurătură era montată într-o întrebare căreia nu merita să-i caut răspuns: "Pe cine? Pe Cutare (o înjurătură mai lungă, din soiul celor altoite)? Păi ăla e un hoț de n-are pereche în pușcării!" Grijiulii cu avutul obștei lor, oamenii contabilizau toate hoțiile primarului, pînă și pe cele mai mărunte. Și știa totul, pînă și de porcii pe care îi creștea primarul acasă la X și la Y.

Nu cred că primarii și consilierii aleși în '92 n-au fost supravegheați de opinia publică la fel ca primarii din

vechilui regim. Iar în ceea ce îi privește așteptările au fost înfinit mai mari. Cîți primari au izbutit să fie și de o cinste ireproșabilă, dar și de un real folos pentru colectivitățile care i-au ales? Or fi cîțiva, dar aceștia intră mai curînd în categoria persoanelor sanctificabile decît în definiția primarului român. Acesta din urmă are amici, obligații și micile sale socoteli, într-un cuvînt, un sistem de relații care nu-i poate mulțumi pe toți, ci îndeobște doar pe o mică parte, chiar și dintre cei care l-au ales.

Așa că am rămas nu surprins, ci interzis aflînd că primarii și consilierii așa numitei Uniuni Social Democratice pe care o prezidează dl. Petre Roman sînt cei pe care dl. Roman se bizuie ca să-i strîngă voturile pentru candidatura sa la președinția țării.

La București, dl. Roman și-a anunțat candidatura în stil occidental. În țară însă, d-sa și-a epuizat fie fondurile, fie imaginația și se lasă pe mîna primarilor. Mai prost aleși agenți electorali nici că se putea închipui. Fiindcă primarul, ca să se vadă pus din nou pe listă, e în stare să promită chiar mai multe voturi decît are la el în circumscripție. Însă posibilitatea lui de a strînge voturi se reduce la o clientelă atît de puțin numeroasă, încît electoral aproape că nu contează. E drept însă că partidul d-lui Roman a pariat straniu și în '92, cînd l-a propus pe dl. Caius Dragomir la președinție. Acum însă, dl. Roman e propriul său Caius Dragomir. Cu alte cuvinte, dacă pierde, nu mai are pe cine da vina. Așa că, mai mult ca sigur, treaba cu care au fost mandatați primarii pînă în alegerile locale e un test indirect al popularității acestora printre aleșii lor. În loc să-i trimită la plimbare pe primarii care și-au mîncat obrazul la ei acasă, liderul USD îi trimite la vînațoare de voturi. Isteață în principiu, această idee s-ar putea să-i provoace d-lui Roman probleme la care nu visează. Dar, la drept vorbind, cine știe care sînt visele d-lui Roman?

Cristian Teodorescu

erudiție, susținută de o formidabilă forță de observație, Veneția descrisă, analizată, visată și comentată în paginile revistei *Euphorion* e transformată într-un personaj extraordinar, un soi de chit modern, în pîntecele căruia se macerează, deopotrivă, istoria și ficțiunea, Orientul și Occidentul, moartea și supraviețuirea. ♦ Opt oameni care fac greva foamei sînt torturați de directorul Studioului de film "Alexandru Sahia" citim în *ROMÂNIA LIBERĂ*. Directorul e fostul premist Mircea Hamza, iar cei opt greviști sînt foști subordonați ai acestuia. După ce i-a dat afară abuziv, Mircea Hamza s-a văzut în fața unei hotărîri judecătorești prin care cei opt ar fi trebuit să-și recapete locurile în studio. Hamza ignoră decizia justiției, ceea ce îi face pe cei opt să declare greva foamei, în incinta studioului. Ca să-i scoată din grevă, el organizează o petrecere în studio, cu fripturi și mici la grătar. Cînd povestea răzbate în presă, Hamza se scuză că n-a luat în seamă decizia tribunalului din pricină că pentru asta ar fi trebuit să aibă asentimentul Consiliului de Administrație al studioului. Dar decizia de a frige mititei sub nasul unor oameni nemîncăți de mai multe zile cine a luat-o? Consiliul de Administrație l-a învățat pe Mircea Hamza să facă o asemenea murdărie? Școlarizat

de CVTudor, fostul vicepreședinte al PRM are apucături de securist din categoria celor de temniță. Acesta e directorul unei instituții de artă, un ins care, moralmente, s-a descalificat, dar care, în loc să fie urgent destituit și trimis înapoi în tenebrele din care a ieșit, se plînge că e între ciocan și nicovală. Omenescu vorbind, Mircea Hamza n-are cum să se teamă de eventualul contact al ciocanului cu nicovala despre care vorbește, fiindcă el n-are cum să ajungă vreodată între ele. ♦ În *VREMEA*, dl. Adrian Păunescu scrie din nou că *România literară* e organul de presă al P.A.C. I-am atras atenția d-lui Păunescu, recent, că greșește, nădăjduind că pricepe. Dacă nu e în stare, s-ar putea să ne adresăm justiției, ca să isprăvim cu minciunile pe care dl. Păunescu le scrie pe seama revistei *România literară*. Cît despre afirmația sa că redactorii acestei reviste scriu "la ordin", cu care dl. Păunescu își justifică atacul împotriva d-lui Cristian Teodorescu, care și-a expus punctul de vedere despre omul politic Adrian Păunescu în rubrica sa "La microscop", acesta îl somează pe dl. Păunescu să se uite de două ori în oglindă, înainte de a-i confunda pe alții cu el însuși.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 7.800 lei; 6 luni - 15.600 lei; 1 an - 31.200 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel. 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 600 lei